

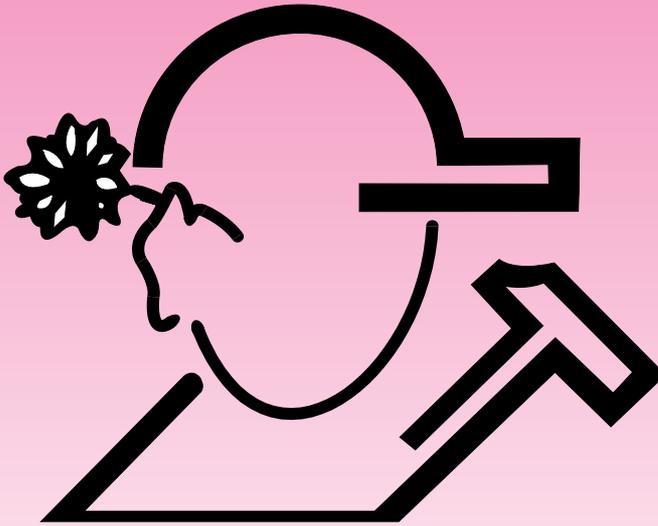
ISBN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 105 Temmuz - Ağustos 2009

- Zorunlu Açıklama : Sayın Sağlık Bakanı Bunu Hep Yapıyor
  - Çalışan Çocuklar Karikatür Yarışması
  - “Acı, Keder, Elem, Ölüm”de Öncelik Çocukların
    - Uzun Yıllar Ötesinde n
- Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinden Biri; Mevsimlik Göçebe Tarım İşçiliği
  - İç Göç ve Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Deneme
    - Kaçar-Göçer Bir Yaşamın Çocukları..
    - Politik Şiddet ve Çocuk
- Almanya’daki Üçüncü Nesil Göçmen Çocukların Genel Durumu
  - Göç Olgusu, Hemşehrilik Örgütleri ve Ulusal Devlet
  - Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci
  - Üreticiden Tüketicie Aktarılan Yalnızca Ürün Değil; Yaşamsal Sorunlar ve Hastalıklar da Var
    - Mini Mini 4’ler Genç Kız Evi’nde
    - İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım Zımpara Taşı İle Kesme

*Çalışan Çocuklara “Vefa Borcu” nuzu
Ödemek İster misiniz?*

*Fisek Enstitüsü'nün 27. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 17. Yılı*

www.fisek.org.tr

ZORUNLU AÇIKLAMA

Sağlık Bakanı Sayın Recep Akdağ, tüm uyarılara karşın, hala Prof.Dr.Nusret H.Fişek'i, "aile hekimliğini savunuyor" gibi göstermeyi sürdürmesi üzerine, Fişek Enstitüsü Vakfı Genel Yönetmeni Prof.Dr.A.Gürhan Fişek, şu açıklamayı yapmak zorunda kalmıştır :

Sayın Sağlık Bakanı Bunu Hep Yapıyor!..

Sağlık Bakanı Sayın Prof.Dr.Recep Akdağ, Bakan olduğu gündünden beri, "sağlıkta dönüşüm" adını verdiği bir politikayı hayata geçirmeye çalışıyor. Buna sağlığın alınıp satılan bir mal haline getirilmesi çalışması demek daha doğru olur. Yani paran varsa sağlık hizmetlerinden yararlanabilirsin; paran yoksa sürünürsün.

Sayın Bakan'ın "sağlıkta dönüşüm" adını verdiği politika-sının özü bu. SSK Hastanelerinin devri TBMM geçti; ardından SSK ilaç Fabrikası kapandı. Peki kime yaradı bu; özel hastanelere ve ilaç sektörüne. SSK ilaç Fabrikası'nın ürettiği aynı içerikli ilaçları işçiler şimdi dört-beş katı fiyatına alıyor.

Sayın Bakan, "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SS-GSS) Yasası"nı da TBMM'den geçirdi. Bu ne anlama geliyor? Korumacı hizmetin unutulması ve tedavi hizmetinin baş tacı edilmesi; ilk basamak sağlık hizmetlerinde ekip çalışmasının yokedilmesi; hastanın ilk önce aile hekimi ile karşılaşması; hizmet sunumunda, kamu hastanelerinin ticaret yapmazlarsa eritilmesi; tedavi hizmetleri bütçesinin yersiz şişirilmesi anlamına geliyor.

Kısacası Sayın Bakan'ın "sağlıkta dönüşüm" adıyla önümüze sürdüğü yapının felsefesi, "sağlık herkesin hakkıdır" felsefesini savunuların görüşüyle taban tabana zıttır. Bir başka deyişle, Sn.Bakan, Prof.Dr.Nusret H.Fişek'in Türkiye'de yerleştirmek için yaşamını adadığı Toplum Hekimliği felsefesiyle taban tabana zıt bir görüşü savunmaktadır ve asıl amacı "sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi yasası"nı tamamen ortadan kaldırmaktır. Türkiye'nin her yerinde, parası olmayan olmayanın ulaşabildiği, "herkese sağlık" ülküsüyle çalışan sağlık ocakları kapatılarak; insanlar, aile hekimi-özel hastane zinciri tuzagina düşürülmek istenmektedir. Hastaların sırtından para kazanmayı kurgulayan bu sistem, kolayca önlenilebilecek bir çok hastalığı da gözardı etmek zorundadır. İlkesi "ne kadar çok hasta, o kadar çok para"dır.

Bu nedenle Prof.Dr.Nusret H.Fişek, genel sağlık sigortasının önde gelen karşıtlarındandı. Nusret Hoca, iyi bir öğretmendi. Öğrencilerine, kendi fikirlerini empoze etmezdi. Dünyayı tüm zenginliğiyle kavramalarını, karşıt fikirleri de tanımalarını önemserdi. İşte Sağlık Bakanı'nın konuşmalarında sık sık Nusret H.Fişek'ten aktardığı cümlede geçen "aile hekimliği" sözcüğü bir benimsenmenin değil, başka bir modeli de tanıma amacıyla yazılmıştır.

Sayın Bakan'ın alıntı yaptığı cümle, "Sağlık Hizmetlerinde Örgütlenme" başlıklı 7.Bölümün içinde yer alıyor. Bu bölüm, sırasıyla, "İlkeler" ve "Modeller" alt başlıklarını içermektedir. İlkeler bölümünde: "Herkese sağlık", hizmetin aşağıdan yukarıya örgütlenmesi", "ülke olanaklarına göre model seçimi", "koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin bütüncül bir yaklaşım ile ele alınması", "hizmetin bir ekip çalışmasıyla yürütülmesi", "sağlık çalışanlarının hizmet sunumu ve denetiminin içiçe planlanıp uygulanması", "sağlık hizmetinin halkın kullanabileceği biçimde sunulması"nı içermektedir. Nusret Fişek, "İlkeler" bölümünün başında şöyle yazmaktadır :

"Sağlık hizmetlerini örgütlemeye gözönüne alınacak ilkeler bir ülkenin sosyal güvenlik politikasına bağlıdır. Şayet sosyal politika, 'güçü Yetenin sağlık Hizmetini Satın Alması'nı öngörüyor ve herkese tedavi hizmeti sunmanın bir kamu hizmeti olmadığı merkezinde ise, böyle bir ülkede sağlık hizmetlerini örgütleme diye bir sorun düşünülemez. Bu ülkelerde hekim, sağlık personeli, tesis ve hizmet dağılımı, serbest piyasa kurallarına göre, kendiliğinden oluşur. Zamanımızda

böyle bir düzeni özleyenler var ise de, hekimliğin en liberal olduğu A.B.D.'de bile örgütlenme sorunu ve çabası vardır." (s.113) Nusret Hoca, kitabında, "saf serbest piyasa" yaklaşımını da anlatıyor. Yani Sn.Bakanın şu anda yaşama geçirmeye çalıştığı uygulama. Acaba, Sn.Bakan neden bu yazılanlardan hiç söz etmiyor.

Fişek Hoca devam ediyor : "İlkeler" alt-bölümünü, izleyen alt-bölüm "modeller"dir. Nusret Fişek, bu kez dünyada gözlenen modelleri, "tedavi hizmetleri", "ilk basamak hasta bakımı", "sağlık merkezi ve hastane poliklinikleri", "ikinci basamak hasta bakımı", "laboratuvar hizmetleri" başlıkları altında incelemektedir. İlk basamak hasta bakımında ise, eldeki seçenekleri, "serbest hekimlik yapan genel pratisyen", "tek başına çalışan uzman hekim", "grup halinde çalışan hekimlerin kurduğu poliklinik", "kamu sektörü kurumlarının yönettiği sağlık merkezi, dispanser veya hastane polikliniklerinde çalışan hekim" olarak sıralamaktadır. Dünyada gözlenen modellerden biri olan "tek başına çalışan hekim" ise Nusret Fişek'in "Halk Sağlığına Giriş" adlı ders kitabında şöyle anlatılmaktadır :

"Tek başına çalışan hekim muayenehanesinde veya hastaların evinde, hastalarını muayene ve tedavi eden hekimdir. Bu tip hekimler batı ülkelerinde genellikle belirli kişilerin hekimleridir. Bu kimselere hasta oldukları zaman bakarlar. Hasta hekim ilişkisinin bu biçim oluşumu nedeni, halkın gelenegidir. Kişiler kendisine bir aile hekimi veya en azından bir hekim seçme ve hastalandığı zaman ona başvurma eğilimindedirler" (s.119)

Bu yazılardan, Nusret Hoca'nın aile hekimliğini savunduğu sonucunu, Sn.Bakan'ın nasıl çıkardığını, -eğer başka amacı yoksa- anlamak olanaksız. Toplum hekimliği felsefesine şu an yapılanların, ters düştüğünü Sn.Bakan bilmiyor mu?!

Bakan ünvanının hemen yanında "Prof.Dr." ünvanını da kullandığına göre, biliyor. Peki öyleyse kendisine karşı çıkan sağlıkçılara ve politikacılar neden "Arkadaşlar 1985 yılında Nusret Hoca'nın yazdığı Halk Sağlığına Giriş kitabına bakınlar" diyor. Neden yaptıklarının yanlış olmadığını kendisine ve başkalarına inandırmak için şu anda hayatta olmayan bu değerli bilim adamının söylediklerini ve yazdıklarını çarpıtarak kendisine destek gibi gösteriyor?!

"Prof.Dr.Nusret H.Fişek, aile hekimliğini savunuyordu" derken, şu sorunun sorulabileceğini bilmiyor muydu: "Nusret Hoca, madem aile hekimliğini savunuyordu da; o sistemi değil de sağlık ocaklarını ve Sosyalizasyon Yasası'nı kurguladı ve yaşama geçirdi?"

Sayın Sağlık Bakanı, politikacı kimliğinin yanı sıra bilimsel kimliğini korumalı. Kitaptan aldığı bir cümlenin önünü arkasını okumalı. Prof.Dr.Nusret H.Fişek'i, kitabının bütünü ve tüm eserleri içinde değerlendirmelidir. Bunu yapmazsa, artık aramızda olmadığı için kendisine cevap veremeyen Prof. Dr.Nusret H.Fişek'e büyük haksızlık yapmış olacaktır.

Türkiye'de toplum hekimliğinin kurucusu, genel sağlık sigortası ve aile hekimliğinin önde gelen karşıtlarından, sağlıkta sosyalleşmenin ve nüfus planlaması yasalarının mimarı, "herkese sağlık" ülküsünün önde gelen savaşıcısı Prof.Dr.Nusret H.Fişek ve onun yetiştirdiği öğrencileri olarak bizler, Sayın Sağlık Bakanlığı, bu haksızlığı sürdürmekten vazgeçmeye çağırıyoruz. Sayın Bakanı, Prof.Dr.Nusret H.Fişek'in "Halk Sağlığına Giriş" kitabını okumaya davet ediyoruz.

Prof.Dr. Nusret H.Fişek Anısına
ÇALIŞAN ÇOCUKLAR
KARİKATÜR YARIŞMASI

Yarışmanın Konusu ve Amacı :

Yarışmanın konusu Çalışan Çocuk karikatürleridir. Yarışmanın amacı ülkemizin çalışma yaşamında yer alan çocuk emeği olgusunu ön plana alarak, çalışan çocukların tarım ve sanayideki çalışma yaşamlarını belgelemek, arşivlemek; karikatür sanatçılarına özendirme ve onlara destek vermektir.

Yarışmaya Katılım :

- Yarışmaya tüm profesyonel ve amatör karikatürcüler, ÇALIŞAN ÇOCUKLAR üzerine çizecekleri karikatürle katılabilirler.
- Karikatürler A4 ya da A3 boyutlarında istenilen teknikte, siyah beyaz, renkli olarak çizilebilir.
- Karikatürcüler, en çok üç orijinal karikatürle yarışmaya katılabilirler.
- Yarışmacılar karikatürlerin arkasına ad-soyadlarını, telefonlarını, adreslerini ve e-posta adreslerini yazmalıdırlar.
- Yarışmacılar, karikatürlerini, en geç 20 Ekim 2009 tarihine kadar "Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı – Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4 Kızılay 06650 Ankara" adresine veya karikatur@fisek.org.tr adresine göndermelidirler.
- Yarışmada tek BÜYÜK ÖDÜLÜ 1000 TL ve kuruluşların plaketleridir. Ödül alan karikatür sanatçısı, 17 Kasım 2009'da Ankara'da açılacak sergiye davet edilerek sergi açılışında ödülünü alacaktır.
- Seçici Kurul tarafından seçilip, karikatürleri katalogda yer alan karikatürcülere katalog ve katılım belgeleri gönderilecektir.
- Karikatürler geri gönderilmeyecek ve basım yayın hakkı Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın olacaktır.
- Yarışma Sonuçları, 23 Ekim 2009 tarihinde www.fisek.org.tr ve <http://www.karikaturvakfi.org> internet sayfalarında ve basında yayınlanacaktır.

Değerli Çocuk Dostları

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı ile Karikatür Vakfı "Çalışan Çocuklar" konulu bir karikatür yarışması düzenlemiştir.

Çocukların küçük yaşta oyun ve kendini geliştirme olanaklarından yoksun kalmalarına; çalışmak ve kendi yaşamını kurtarmak gibi büyük bir sorumluluğu yüklenmelerine sizler gibi karşısız. Onların yerinin 18 yaşına kadar eğitim olduğunun bilincindeyiz. Bunun için geniş çabalar içindeyiz. Ama bu sağlanana kadar da çalışan çocukların yanında olmak, onlara dostluğumuzu ve tüm desteğimizi vermek ödevimiz...

Çalışan çocukların iş yaşamlarını konu alan karikatürleri yarıştırmak, karikatür sanatçılarına ve kamuoyunun dikkatini bu alana çekmek istiyoruz. Oluşan arşiv, hem albüm olarak yayınlanacak ve hem de www.fisek.org.tr internet sitesinde sürekli olarak sergilenenecektir. Bu yarışmanın ürünleri, çalışan çocukları esirgeme mücadelemize destek olacaktır. Ortak mücadelemizle bir gün ortadan kalkacak olan çocuk emeğini belgelemek ve tarihe iz bırakmak da bu yarışmanın önemli amaçlarından biri.

Çevrenizdeki çalışan çocuğa duyarlı karikatür sanatçılarına ekte gönderdiğimiz yarışma şartnamesini duyurabilirseniz, bizi mutlu edersiniz. Her şeyin bugünkünden daha güzel olduğu bir dünyaya ulaşılması dileğiyle, çalışmalarınızda kolaylıklar dileriz.

“Acı, Keder, Elem, Ölüm”de Öncelik Çocukların

Derleyen: Onur SUNAL*

Zimbabve Ordusu Madenlerde Zorla Çocuk Çalıştırıyor

Zimbabve ordusu, çocukların zorla çalıştırılmasına neden olduğu ve Marange bölgesinde yer alan elmas madenlerinde köylüleri dövdüğü gerekçesiyle, Human Rights Watch tarafından uyarıldı. (ZANU-PF) Zimbabve African National Union-Patriotic Front tarafından kontrol edilen ordu, 2008 yılında ele geçirilen elmas madenleri için 200 kişinin ölümüne neden olmakla suçlanmıştı.

Human Rights Watch tarafından yayınlanan 62 sayfalık rapora göre, Haziran 2006'da Marange bölgesinde yer alan elmas madenlerinin keşfedilmesinden sonra polis ve ordu, bölgeye giriş ve çıkışları denetlemek için büyük baskıları uygulamaya başladı. Bu bölgeden gelen elmas gelirlerinin bir kısmı, iktidar partisinin elitlerine aktarıldı. ZANU-PF, iktidar ortağı olarak, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz nedeniyle, acil para gereksinimi içerisinde.

Human Rights Watch'un Afrika Yönetmeni Georgette Gagnon, polis ve ordunun huzur ve mutluluk içerisinde yaşayan bu güzel kasabayı, bir korku köyüne çevirdiğini belirtiyor. Gagnon, Zimbabve'nin yeni hükümetinin bu gidişata, hemen müdahil olması gerektiğini savunuyor.

Şubat 2009'da, Human Rights Watch araştırmacıları, bölgede olaylara şahit olan 100'den fazla madenci, asker, köylü, hemşire, doktor, avukat, polis, mağdur ve mağdur yakınlarıyla görüştü.

2006 Kasım'ı ile 2008 Ekim'i arasında, bölgede sözde kaçakçılığı engellemek amacıyla konuşlanan polis memurlarının, insanların dövülmelerinden, öldürülmelerinden ve işkenceye maruz bırakılmalarından sorumlu oldukları konusunda birçok görüşülen kişi hemfikir.

13 yaşında bir kız, hergün maden cevheri taşıdığını ve sadece kısa aralıklarla dinlendiğini, sabah sekizden önce çalışmaya başladıklarını ve akşam altıdan önce işi bırakmadıklarını söylüyor.

Bir madenci, iki arkadaşı ile birlikte elmas madeninde çalışırken kendinin kasiğinden vurularak yere yığıldığını diğer iki arkadaşının ise başından vurularak öldürüldüğünü ifade ediyor.

Rapor aynı zamanda ordunun, sözde bölgedeki kaçakçılığı engellemek amacıyla giriştiği işgalin, ne boyutta vahşet sağtığını da gözler önüne seriyor. Hakudzokwi (Dönüş Yok) adı verilen operasyon, 27 Ekim 2008 günü helikopterlerin otomatik silahlarla açtığı ateş ile birlikte bütün madencileri

bölgeden uzaklaştırdı. Askerler, sivillerin üstüne mermi atarken, aynı zamanda elmas madenlerinin bulunduğu bölgelere ve çevre köylere de gözyaşı gazı attı. Yerde bulunan askerler ise hiçbir uyarıda bulunmadan, AK-47 silahlarıyla sivillerin üzerine mermi yağdırdı. Ordunun bu acımasız işgali, çoğu çocuk 200 kişinin ölmesine neden oldu. Askerler bölge halkına zorla toplu mezarlar kazdırdılar.

Polis ve ordu görevlileri bölgeyi işgal ettiği sırada, devlet için çalışan maden işçilerinin, uzun zamandır ücret almadıkları tespit edildi. Sözde yasadışı elmas ticaretini engellemek amacıyla madenleri işgal eden ordu, buradan elde ettiği gelirle seçimleri kazanmak için başka askeri operasyonlara da kaynak oluşturdu. Yüzlerce çocuğu döverek zorla madenlerde çalıştıran askerler, elde ettikleri geliri doğrudan partinin üst düzey yetkililerine aktarıyorlar. Bu paraların önemli bir bölümü, ülkedeki baskı rejimini devam ettirmek için kullanılırken, arta kalan hiç de azımsanmayacak büyüklükteki servet ise, partinin elitleri tarafından yurtdışındaki banka hesaplarına aktarılıyor.

Doğu Avrupa'da Kayıp Bir Kuşak

Doğu Avrupa'da son zamanlarda yetişkinlerin çalışmak için başka ülkelere göç etmesi sonucunda milyonlarca çocuk suça ve sömürülmeye itiliyor. Çalışmak için ayrılan anne ve babaların arkalarında bıraktıkları çocukları, akrabalarının, yakınlarının veya çocuk bakım evlerinin merhametine terk ediliyor. Göç uzmanları, bu ayrılıkların sadece çocuklar üstünde psikolojik sorunlar yaratmakla kalmayıp ileride toplum için önemli tehditler oluşturacağı yönünde birleşiyorlar.

Uluslararası Göç Örgütü-IOM (International Organization for Migration) sözcüsü Gemini Pandya, Doğu Avrupa'da yaşayan bu terk edilmiş çocukların, 'kayıp bir kuşak' olduğunu söylüyor. Bu çocukların önemli bir bölümü okulu bırakıyor ve bu da onları sokaklarda bekleyen tehlikelerin içine itiyor.

Yerel ve uluslararası örgütler, büyük bir ihtimalle bir milyondan fazla çocuğun Doğu Avrupa'da bir veya birden fazla ebeveyni tarafından bir başka ülkede çalışmak için terkedildiğini tahmin ediyor. Özellikle bölgenin en fakir ülkeleri olan Ukrayna, Moldova, Bulgaristan ve Romanya, çocukların çalışmak için göçeden anne-babaları tarafından en çok bırakıldığı ülkeler. Romanya'da bu durumda olan yaklaşık 350.000 çocuğun bulunduğu tahmin ediliyor. Üç milyon Romanya vatandaşının iş bulmak için ülkeyi terk ettiği biliniyor. Romanya'da, sosyal hizmetler çalışanlarına, ülkeden ayrılarak çocuklarını yalnız bırakacaklarını 40 gün öncesinden beyan etmeyen anne-babalara, 2.500 Euro ceza verilmesi konusunda yeni bir yasa çıkarıldı. Avrupa'nın en fakir ülkesi Moldova'da aynı sorunlarla yüz yüze. Ülkede yaşayan çocukların %20'sinden fazlasının ebeveynlerinden birisi ülke dışında çalışıyor. %10'unun ise iki ebeveyni de yurt dışında çalışıyor. 340.000 Moldova vatandaşının göç ederek, ülke dışında yaşadağı ve çalıştığı biliniyor. Ülkede kişi başına düşen yıllık ortalama gelir 1.800 Euro'nun altında ve ülkenin yaklaşık %25'i mutlak yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Bu nedenlerle birçok yetişkin, ülkeden ayrılarak iş bulmaya çalışıyor. 2008 yılında göçmen olarak başka ülkelere işçilik yapan Moldova vatandaşları, ülkelerine 1,6 milyar Euro döviz gönderdi.

Bir taraftan gönderilen bu paralar, çocukların yaşam kalitesini az da olsa yükseltirken diğer taraftan ciddi sosyal yaraların görülmesine engel olamıyor. Aile ortamından uzakta büyüyen çocuklar, kendilerine olan güvenlerini kaybediyor

* Araştırmacı, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

ve mutsuzluk ruh hallerine egemen hale geliyor.

Bunlarla birlikte başka ülkelere çalışmaya giden annelerin durumları konusunda da iç açıcı bir bilgi verme olanağı yok. En iyi olasılıkla sigortasız olarak ağır işlerde çalışma imkanı bulan bu göçmen işçiler, çoğu zaman insan kaçakçılarının elinde birer köle gibi alınıp satılmaktan da kurtulamıyor. Yüzbinlerce kadının daha çok para ve daha iyi bir iş vaadi ile ülkelerinden kandırılarak kaçırıldıklarını ve zorla fuhuşa zorlandıklarını bilmeyen neredeyse yok gibi. Ancak bütün bunlara rağmen, başlarına ne geleceğini bilse bile, bütün riskleri ve maliyetleri göze alarak milyonlarca Doğu Avrupa'lı, daha iyi bir kazanç umudu ile arkalarında çocuklarını da bırakarak, göç etmeye devam ediyor.

Uganda'da Kızlar için Güvenli Bir Yer Yok

Uganda'nın Kashari bölgesinde bir anne, kendisini kadın yerine koyarak 7 yaşındaki kızına tecavüz eden bir adamı hadım etti.

Malita Kyomugisha, tarlasından evine döndüğünde, komşusu Tito Mugarura'nın en küçük kızına cinsel tacizde bulunduğunu farketti. Evinin arkasındaki kayalıklara geldiğinde ise, komşusunun küçük kızının üzerinde olduğunu gördü. Daha sonra ise, bahçesindeki sepetin içinde bulunan bıçakla komşusunu hadım etti.

Bu olay, basında geniş bir yer bulurken, annenin davranışı birçok kadın ve çocuk hakları örgütü tarafından alkışlandı.

Eski bakanlardan Matembe ise, ülkede cinsel suç işleyen erkeklerin hadım edilmesi konusunda büyük bir kampanya yürütüyor.

Çocuk sömürüsü, Uganda'da oldukça sık görülen bir durum. Ülkenin savaştan en çok etkilenen kuzey bölgelerinde, askerler ve isyancılar çoğu zaman kızlara tecavüz ediyorlar. Sosyal dokunun bozulmasına neden olan bu olayları savaşların bile meşru kılmasının mümkün olmadığı bir ortamda, diğer bölgelerde yer alan kızlar ise okulda öğretmenleri veya evlerinde akrabaları ve komşuları tarafından tacize uğruyor.

Uganda'da 18 yaşından küçüklerle ilişkiye girmek suç olduğu halde, genellikle bu suçu işleyenlerin büyük bir çoğunluğu şikayet edilmedikleri için, toplum içinde dolaşmaya devam ediyorlar. Dünya Bankası öncülüğünde yapılan bir araştırmaya göre, 12-17 yaş arasındaki kızların 25'te 1'i, yani yaklaşık 43.000'i öğretmenleri tarafından cinsel tacize uğruyor.

Uganda'da bir başka anlatımla kızlar, sosyal yaşamın her farklı kesitinde cinsel tacize maruz kalıyorlar. Evde yakın akrabalar, yollarda yabancılar ve okullarda öğretmenler. Kız çocukları için, Uganda'da güvenli bir yer varmış gibi gözüküyor.

Sudan'da Kızlara Kırbaç Cezası

Sudan, Afrika Kıtası'nda karışıklıkların bitmek bilmediği ülkelerden biri. Siyasi açıdan, dünyanın en karışık 3 ülkesinden biri olarak gösteriliyor. Ülkede din ve etnisite kökenli çatışmalar sürüyor. Ülke, 1983 yılından bu yana şeriat ile yönetiliyor. Kuzey bölgelerinde müslümanların, güney bölgelerinde hıristiyanların yaşadığı Sudan, 2003 yılında Darfur çevresinde yaşanan insan kıyımı nedeniyle, uzun süre dünya gündeminden düşmemişti. ABD, Sudan'ı dünyanın en kötü mülteci koşullarının yaşandığı ülkelerden biri olarak gösteriyor.

Geçen hafta ülkede kız çocuklarına verilen ceza ise, gerçekten de Sudan'ın insan hakları açısından içinde bulunduğu durumun bir aynası gibi.

Sudan Tribune adlı gazetenin verdiği habere göre, ilçesinde güneyli kızların da bulunduğu bir grup genç kız, giyim-kuşam yasalarına uymadıkları gerekçesiyle, polis tarafından tutuklandı.

Lubna Hussein adlı BM adına çalışan kızlardan biri de, Hartum yakınlarında yapılan bir balodan toplanan kızlar arasındaydı. İran'daki ahlak polisine benzer Sudan'da 'Kamu Düzeni Polisleri', 9 kız tutukladı.

Gözaltına alınan kızların tek ortak yanı, hepsinin pantolon giyiyor olmalarıydı. Tutuklanan kızlar, Al-Sagana mahkemesi tarafından sorgulanmayı bekleyen kendileri dışında 4 kızın daha bulunduğuunu gördü. Genç kızlardan 4'ü güneyli ve 3 tanesi de 18 yaşının altındaydı. Bunlarla birlikte, güneyli kızlar hıristiyan olduğu halde, Gayri Müslümler Komisyonu'ndan kızları temsil etmek üzere hiçbir yetkili bulunmuyordu.

Ceza Yasası'nın maddelerinden biri, uygunsuz giyinmelerin 40 kırbaça yemeye mahkum edilmelerini öngörüyor. Tutuklanan 13 kızdan 10 tanesi kırbaça yemeye mahkum edilirken, geri kalan 3 tanesinin ise avukatlarının gelecek celsede hazır bulundurulmasına hüküm verildi. Kızlardan bazıları, alacakları cezanın ne olduğunu bilmeden hatta işledikleri suçtan habersiz, mahkeme karşısında kendilerine yöneltilen suçlamaları kabullendiler.

Çaresizlik, genellikle insan haklarının ve hukukun kurumsallaşmadığı coğrafyalarda sıkça görülüyor. İnsanlar, çocuk yaşta başlayarak çaresizlik olgusunu, sürekli karşılaştıkları ve kabullenmek zorunda oldukları bir durum gibi görüyorlar. Bu nedenle, hak aramak kültürü gelişmiyor ve en tehlikeli sosyal olgulardan biri hüküm sürmeye başlıyor: Öğrenilmiş Çaresizlik. İşte tam da bu noktada, Sudan'da tutuklanan kızların arasında geçen bir konuşma, son derece manidar hale geliyor. Kızlardan biri Hussein'e, istediği tek şeyin cezasını kabullenerek buradan kırbaçlanıp hemen çıkmak olduğunu söylüyor. Neden tutuklandığını sorgulamayı bırakın, cezasını bile baştan kabullenmeye razı.

Kızlarla birlikte tutuklu bulunan Hussein, içlerinden birinin yargıç karşısına çıkmadan çok heyecanlandığı için altına kaçırıldığını söyledi.

Böylesine bir çağda, hala, kızların giyim-kuşamları üzerinden ahlak tanımlaması yapılmasının ne denli yanlış olduğu konusunda, bütün insan hakları örgütleri aynı görüşü paylaşıyor. Kızların, sözde inanç sistemleri alet edilerek özgürlüklerinin ellerinden alınmasına, dünyanın pek çok ülkesinde rastlanıyor. Sudan'da olduğu gibi kızları evde ve sokakta baskı altına almayı bir sindirme ve yıldırma aracı olarak benimseyen toplumların kullandığı yasal ve ahlaki argümanlar ise, çağın çok gerisinde. İnsanın bedeni üzerinde istediği gibi tasarruf yapabilme hakkının elinden alınması, istediği gibi giyinebilmesinin önünün kesilmesi en temel hak ve özgürlüklerin sömürsünün en büyük kanıtı.

*Yukarıda ülkelere ait verilen haberler Child Rights Information Network (CRIN) adlı organizasyonun, www.crin.org adlı web sitesinden alınmıştır.

Uzun Yıllar Ötesinden...

Servet ŞENGÜL

- Gene mi oraya pustun ? Uyuyup kalacaksın bir gece orada.

- Anne, bir gece bizde kalsın mı ?
- Kim ? Mustafa mı ?
- Yok , değil !
- Vedat mı ?
- Hayır !
- Kim oğlum ?
- Adını bilmiyorum.
- ...!

Büyüklerimiz, “onlardan” uzak durmamızı tembihlerdi her yıl geldiklerinde. Nedenini söylemezler, biz de soramazdık. Aramızda yalan yanlış tahminler, imalar olurdu olmasına da...

Kavgalarımızda bu kelimeyi kullanırdık kullanmasına ama kastettiğimiz, anlam o değildi. Çok kızdırıldığımızda, rakibi kızdırmak için kullanırdık. İyi bir şey olmadığını hissediyor olmalıydık ki, “onlardan” olmadığımız için neredeyse gizli bir sevinç duyardık.

Büyüklerimizin “tembih”leri kulağımızda; biraz da ürkerdik “onlardan”. Arkadaşlık etmeyi tehlikeli bulurduk besbelli. Bulaşabilir belki de kim bilir ? “Onların arkadaşı” olarak damgalanma tehlikesi de cabası. Oysa, ne kadar da benziyorlardı bizlere... O kadar benziyorduk ki birbirimize...

Okulumuz, tatil edildiği Mayıs sonundan itibaren, geniş bahçesi ve ulu çam ağaçlarının gölgesiyle, Bornova Yetiştirme Yurdu’nun çocuklarına iki ay boyunca ev sahipliği yapardı. Tatilin başlamasıyla bir iki hafta çocuksuz kalan okulumuz, yeni çocuklarının neşeli sesleriyle dirilir, şenlenirdi. Bir telaş, bir şenlikli gelişleri. Portatif ranzalar, eski püskü battaniye ve çarşafklar, tava, tencere, leğen ve kap-kacaklar, tangır-tungur kamyonetlerden indirilirken, biz uzaktan seyrederdik gelenleri.

Okul duvarına paralel dere yatağından sinerek geçip, merakla günlük faaliyetlerini dikizlerdik duvar deliklerinden. Onlar da bizi görürler miydi bilinmez ama görünmediğimizi düşünerek saatlerce seyrederdik onları; ne konuştuklarını duyamasak da.

Grup halinde denize giderlerken uzaktan izler, hatırademideğimiz için biraz da hasetle bakardık. Göz göze gelmemeye çalışır ve asla konuşmazdık. Aynı tepki onlarda da var sanki. Kendi içlerinde bir dayanışma ruhu ile bize bakmadan, nispet yaparcasına şakalaşıp, ne kadar eğlendiklerini ve aslında hiç de mutsuz olmadıklarını anlatma gayreti içindelerdi sanki. Öğret-

menlerine, başlarına isimlerini koyarak; Memet baba yada Ayşe anne diye seslenirlerdi içtenlikle. Bize çok şaşırtıcı gelirdi bu hitap. Aniden sorsalar, annemizin babamızın adını hatırlayamazdık, çünkü hiç adlarıyla seslenmemiştik o zamana kadar.

Her yıl, gelişlerini bekler olmuştuk artık. Bir kaç gün gecikseler merak eder, sanki aramızdaki konuşmaları, aklımızdan geçenleri açık etmişçesine biraz da utanırdık içimizden. Gelişlerine için için sevinirdik işte bu yüzden.

Akşam yemeğinden sonra koro halinde şarkılar, türküler söylerlerdi başlarındaki öğretmenlerinin eşliğinde. Çok büyük bir aileydiler. İlk şarkı, mutlaka hüznünlü olurdu. Sesi güzel birisi şarkıya başlar, katılımlarla, kornun sesi dalga yayılmaya başladığında, yavaşça bahçemizin kuytu bir köşesine çekilirdim. Çoğu benim de bildiğim şarkılardı. İçimden eşlik ederdim sessizce. Kemanı çalanın, en içli ve en terkedilmiş çocuk olduğunu düşünürüm. (O acemi kemanın, hüznünlü sesleri halâ kulaklarımda...) Acaba gördüklerimden hangisidir ? Yüzlerini, kaldığı kadarıyla tek tek geçirirdim aklımdan. Diğerleri gibi çok fazla gülmeyen, biraz ağlamaklı yüzüyle kendime yakın hissettiğim, ama adını bile bilmediğim o çocuk gelirdi her defasında gö-

zümün önüne. En çok ona yakışırdım bu hüznün ve acının sesini.

Uzun yıllar ötesinden / Hatırını sorayım mı ?

Sana gönül bahçesinden / bir demet gül dereyim mi ?

Bu şarkıyı söylemeye başladıklarında boğazıma bir şeyler tıkanırdı her defasında . Annesiz - babasız bir çocuk olmanın nasıl bir şey olduğunu düşünmeye başlayınca (ne korkunç bir durum...) gözlerim dolar; şarkının, mutlak onlar için yazılmış olduğunu düşünürdüm. Bu nedenle olsa gerek, kendimi o çocuğun yerine koyardım istemeden.

Uzun yıllar ötesinden hatırlarını nasıl sorabilirim ki? Gönül bahçemden bir demet gülü derip versem olur mu ki ? Derken, ağlamaya başlarım. Allah’ım ne büyük bir haksızlık bu ? Tam bu sırada, “gülüm benim” diyen o yumuşacık seslenişin anneme mi yoksa Ayşe Anne’ye mi ait olduğunu karıştırırım bir an...

“Canım benim / gülüm benim / karanlığı sarayım mı?”

Artık uyku tutmaz beni... Zaten karanlığı nasıl saracağımı da bilmiyorum.

Bornova Yetiştirme Yurdu

GÖÇ VE ÇOCUK

İnsan, durup dururken göç etmez. Çünkü doğup büyüdüğü topraklarla arasında doğal bir bağ vardır. Bu bağ, fizyolojik ve psikolojik boyutlarda kendini çeşitli görünümlemlerle ya da çeşitli açıklamalarla gerçekleştirir. Bunun bir örneği "sıla hasreti" ya da "sıla hastalığı" kavramıyla açıklanan, rahatsızlıklardır. Demek ki, insanlar, zorunluluk olmadıkça, vücut bütünlüğünü tehlikeye sokacak olan "Göç"e yanaşmazlar. Ekonomik, siyasal ya da sosyal bir çok neden insanların doğdukları doğa ile "barışıklıkları" nı bozar. Bu barışıklığın bozulması geçici ya da kalıcı olabilir. Göç olgusu ve bunun sonuçlarından da en çok

çocuklar etkilenir. Bu sayıda büyütemizi çeşitli yönleriyle, "bu bozulan barış"ın çocuklar üzerindeki etkilerine odaklayacağız.

Göç eden insanların doğup büyüdükları topraklarla aralarındaki doğal bağı -dilerseniz buna kimlik diyelim-, koruyabilmek ve yeni çevrede kaybolmamak için, "hemşehri"lik ilişkilerine başvururlar. Bu bir öz savunma mekanizmasıdır. Sosyal devletin işlevselliği ile yakından ilgilidir. Çocukların esirgenmesinin de tek yolu olarak sosyal devletin işlevselliğine de değineceğiz.

Büyüteç Editörü : **A.Gürhan FİŞEK**

Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinden Biri; Mevsimlik Göçebe Tarım İşçiliği

Zeynep ŞİMŞEK* - İbrahim KORUK**

Dünyada yaklaşık 450 milyon tarım işçisinin bulunduğu, tarım işçilerinin %60'ından fazlasının yoksulluk sınırı altında yaşadığı, en az %80'nin sosyal güvencesinin bulunmadığı ve %70'inin tarlalarda çocuklarıyla birlikte çalıştıkları bildirilmektedir (1). Dünyada 18 yaş altı 150 milyon çocuğun tarım sektöründe çalıştığı ve bu sayının çalışan çocukların yaklaşık %70'ini temsil ettiği tahmin edilmektedir (2). Türkiye'de 6-17 yaş nüfusun %5,9'unun istihdam edildiği ve 392.000'inin tarım sektöründe çalıştığı bildirilmektedir (3). Türkiye'de 15 yaş altı mevsimlik göçebe tarım işçisi (MGTİ) çocuk sayısı ise kesin olarak bilinmemektedir. Mevsimlik göçebe tarım işçiliği, yaşam koşullarının uygunsuzluğu (sağlıksız barınaklar, temiz içme-kullanma suyunun olmayışı, yaşam alanında biriken atıklar, sağlıksız tuvalet, gıda yetersizliği vb.), işin niteliğine bağlı olarak maruz kaldıkları riskler (tarım ilacı, tozlar, güneş, gürültü, ısı etkisi) ve sağlık sorunları (kazalar ve yaralanmalar, böcek sokmaları, güneş çarpması vb) ile temel insan hakkı olan hizmetlere (sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler) ulaşamama nedeniyle çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biridir. Bu çocuklar, yoksulluk yanı sıra, temel eğitim ve yaşam boyu öğrenme olanaklarından yoksun kalmalarından dolayı sosyal dışlanmanın bütün boyutlarını yaşarlar.

Mevsimlik göçebe tarım işçiliğinin en fazla olduğu illerden biri Şanlıurfa'dır. İl merkezindeki alt sosyo-ekonomik düzeyde toplam 33 mahallede 282.936 kişinin yaşadığı, bunların %44'ünün (124.630) tarım işçisi olduğu saptanmıştır (4). İl merkezinde 5-15 yaş grubu mevsimlik tarım işçisi çocuk sayısının yaklaşık 17 bin olduğu tahmin edilmektedir. Bu aileler, düşük gelirli, düşük öğrenime sahip (annelerin %11,5'i ilkökul mezunu), çok çocuklu (ortalama 5) ve kalabalık (ortalama 8.5) ailelerdir. Ailelerin %81,2'sinin yeşil kartı, %3,6'sının Bağkur kaydı bulunurken, %15,2'sinin herhangi bir sağlık güvencesi bulunmamaktadır (4).

Mevsimlik tarım işçisi aileler çocukları ile birlikte Mart-Ekim ayları arasında yaklaşık 21 farklı ilde tarım işlerinde çalışmak için göç etmektedirler. Her aile bir yıl içinde ortalama 3 farklı ilde gitmektedirler. Aileler, yaklaşık 7-8 ay yaşadıkları tarım alanlarında çadır ya da biriktirilen kulübelere barınmaktadırlar. Bu alanlarda temiz içme-kullanma suyu temininde güçlük, tuvaletin olmayışı, atıklar, güneş ve yüksek ısı, tozlar, böcek sokmaları, bilinçsiz tarım ilacı kullanımı önde gelen çevresel riskleri oluşturmaktadır (5).

Tarım alanları kullanılan araç gereç ve yaşam koşullarına bağlı olarak çocuklar için tehlikeli alanlardır. Araştırmalarda, yetişkin işçilerin yaklaşık %6'sı, çocukların ise %12'lere varan oranlarda iş kazası geçirdiği belirtilmektedir. Tarlada geçen yaşama bağlı yılan, akrep (%17) ve böcek sokmaları (%65) sık karşılaşılan sağlık problemleridir. Çocuklar kendi fiziksel güçlerinin üstünde ve ergonomik olmayan araç gereçle çalışmaları nedeniyle kas iskelet sistemi ağırları ve yaralanmaları ile karşılaşmaktadır. Gerek tarlalarda geçirilen zaman gerekse eldiven ve benzeri koruyucu olmadan yapılan toplama ve hasat işleri çocukların organik tozlar, toprak ve bitkilerle temasını arttırmakta alerjik ve kontak dermatitlere neden olmaktadır. Açık havada sürdürülen bu zorlu çalışma süreci içinde her üç kişiden biri güneş çarpması öyküsü vermektedir. Tarım alanlarındaki tehlikeli işlerden biri olan ilaçlama işleminden çocukların yaklaşık %4'ü doğrudan, diğerleri ise dolaylı olarak etkilenmektedir. Uzun süreli tarım ilacına maruz kalmanın, kanser, zihinsel engel, kısırlık, kendiliğinden düşük, intihar gibi pek çok fiziksel, ruhsal ve nörolojik sağlık sorunlarına neden olduğu bildirilmektedir (6).

Kötü yaşam koşulları, çocukların güvensiz içme ve kullanma suyu tüketmeleri, banyo, tuvalet donanımının yetersiz olması nedeniyle çocuklarda ishalleri hastalık görülmektedir. Düzensiz yaşam, ulaşım sorunları ve çalışılan yerdeki sağlık kurumları hakkındaki bilgisizlik tedavi uyumunu zorlaştırarak özellikle tüberküloz gibi uzun süreli tedavi gerektiren hastalıklarda tedavi başarısızlıklarına neden olmaktadır (7). Şanlıurfa'da mevsimlik tarım işçisi çocuklarında

* Doç.Dr., Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Şanlıurfa

** Dr., Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Şanlıurfa

bağırsak paraziti sıklığı %54'lere ulaşmaktadır. Çocuklarda hijyen sağlamadaki başarısızlık daha fazla olduğu için özellikle bağırsak parazitlerine daha sık rastlanmaktadır. Bu da çocuklarda sıklıkla kronik beslenme bozukluğuna neden olmaktadır. 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2003 TNSA) sonuçlarına göre Türkiye'de bodurluk % 12,2 ve Güneydoğu Anadolu için %22,1 iken Şanlıurfa'da göçebe mevsimlik tarım işçisi çocuklarda %43,1'dir. Bunun yanı sıra, kansızlık %16,7 ve gelişme geriliği %17,8'dir (8-10).

MGTİ aileler ancak, ortalama 4 ay sürekli adreslerinde kalmaktadır. Bu durum çocukların kayıt altına alınmasını güçleştirirken, koruyucu, erken tanı ve tedavi edici sağlık hizmetlerine ulaşmalarını engellemektedir. Nitekim, Şanlıurfa'da GMTİ ailelerin 12-23 aylık çocuklarında hiç aşısız ya da eksik aşılı çocuk %50,7'dir (11). Bilindiği gibi, sağlık hizmetlerinin görevi kişilerin sağlık hizmetlerine olan taleplerini karşılamaktan öte, toplumun sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu nedenle sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde "hasta" değil "birey", "tıbbi hizmetler" değil "sağlık hizmetleri" anlayışı esas alınarak, göçebe mevsimlik tarım işçilerine temel sağlık hizmetlerinin ulaştırılması yönünde çaba harcanmalıdır. Mevsimlik tarım işçilerine; kişiye yönelik (sağlık eğitimi, aşılama, gebe ve bebek izlemi, fenilketanüri ve hipotiroidi taraması, aile planlaması danışman-

lığı, erken tanı ve tedavi, iyotlu tuz kullanımı, güvenli pestisit kullanımı) ve çevreye yönelik (sağlıklı içme ve kullanma suyu sağlama-bireysel klorlama eğitimi-, arazi tipi çukurlu tuvalet yapımı ve kullanımı, çöplerin gömme ve yakma yoluyla zararsızlaştırılması) sağlık hizmetlerinin tarım alanlarına ulaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda Şanlıurfa ilinde bir proje yürütülerek Şanlıurfa Sağlık Müdürlüğü'nün rutin çalışmalarına entegre edilmiştir (12).

Sürekli adreslerinde kısa süreli kalan ve göçebe çalışma yaşamları olan mevsimlik tarım işçisi çocukların %52,9'u sekiz yıllık zorunlu öğretime rağmen, okula gidememekte ya da devam edememektedir. Bu sonuç, TÜİK Çocuk İşgücü Araştırması 2006 sonuçları (6-17 yaş grubunda okula devam etmeme oranı %15,3) ile karşılaştırıldığında tablonun ne kadar dramatik olduğunu ortaya koymaktadır (3). Mevsimlik tarım işçisi çocuklara yönelik yerel ve uygulanabilir okul takvimleri ve programları geliştirilmelidir.

Tarım işçisi aileler açısından, çocukların tarım alanlarına götürülmesi, çocuklarına bakacak kimsenin olmaması nedeniyle bir zorunluluk, yaşı büyük olanların tarla işlerinde, daha küçük yaşta olanların ise bulaşık, çamaşır ve kardeş bakımı gibi işlerde çalıştırılması olağan bir durum olarak görülmektedir. Başka bir deyişle göçebe tarım işçisi ailelerde her yaşta çocuk emeği tarım alanlarında kullanılmaktadır. Uluslar arası ve ulusal yasalarda çocukların yaşama,

SAHADAN ÖRNEKLER

Elif 11 yaşında bir çocuk.

Mahallede sırtında kardeşini gezdiriyor, en fazla 8 yaşında görünüyor, onun da ailesi pancar çapalama zamanını bekleyen mevsimlik tarım işçisi ailelerden biri. Elif'e okula gidip gitmediğini sorduk. Gitmediğini söyledi. Nedenini sorduğumuzda; "Okula devam edemediğim için okuyamıyorum, her sene birden başlatıyorlar, ben de gitmiyorum". Neden hep birinci sınıftan başlatıyorlar? Zaten 2-3 ay gidiyorum, bir-

raz okuma öğreniyorum, sonra 6,7 ayda unutuyorum, öğretmen de yeniden birden başlatıyor. Zaten büyüdüm, birler küçücük, ayıp benim onlarla okumam, bana gülerler, kardeşlerime bakıyorum işte. Hem ayıptır bizde, koca kız okula mı gider' yanıtı kız çocuklarının yaşadıkları eğitim sorununu özetliyordu sanki.

İbrahim Halil 12 yaşında bir çocuk.

'Biz Mayıs'ta işe gidiyoruz. Denizli'de pamuk çapası yapıyoruz. Pamuk çapası iki - iki buçuk ay sürüyor. Ama orda yaşama beslenme barınma koşulları çok zor. Örneğin yemek yemek için bazen saatlerce yemeğin ateşte pişmesini bekliyoruz. Hele de hava yağışlı veya rüzgarlı olursa Çok zor oluyor. Temmuz ayının sonunda Afyon'un Ekinova köyüne salatalık toplamaya gidiyoruz. Orda 20 gün kadar koyun dışında çadır kuruyoruz. Suyumuzu iki kilometreden kola şişeleri veya kovalarla taşıyoruz. Orada da isimiz 3 ayda bitiyor. Biz ordayken okul başlıyor ve ben çok üzülüyorum. Okula gelemediğim için bir kere yatılılık ve bursluk sınavına girdim, 5. sınıfta ama kazanamadım, sınavlarımın sonucunu bile alamadım. Ekimin sonunda tekrar Denizliye pamuk toplamaya geliyoruz, orda sabahın 5'inde kalkıp gün batana kadar pamuk topluyoruz. Ama bazen çok pamuk toplamadığımız için bizi dövüyorlar. Sonra Aralık ayında Urfa'ya donuyoruz. Geldiğimde 1.inci yazılıların hepsi bitmiş ve ben de karnede ister istemez zayıf getiriyorum. Onlar suç bizdeymiş gibi bize kızıyorlar. Zaten SBS falan bizim için değil. Sınavlar olduğunda biz çaktan işe gitmiş oluyoruz. Çok üzülüyorum.'

sağlık, eğitim gibi temel hakları güvence altına alınmıştır. Bu anlamda zorunlu sekiz yıllık eğitimin yürütülmesi için politik kararlılık, kaynakların etkin kullanımı ve gerekli kaynak sağlanması zorunludur. Kaldı ki, Güneydoğu Anadolu Projesi niteliği artırılmış, yaşam standartları yükseltilmiş insan kaynaklarını da arkasına alarak kendisine verileden daha fazlasını üretmeye hazırdır. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü başta olmak üzere, farklı kurum ve kuruluşlarca yürütülen projeler henüz hizmet programlarına dönüşememiş ve çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaları engellenememiştir.

Kaynaklar

1. Sustainable Agricultural and Rural Development (SARD) Policy Brief 1. SARD and Agricultural Workers, 2006. (www.fao.org/sard/initiative).
2. Tackling hazardous child labour in agriculture: Guidance on policy and practice
User guide, International Labour Organization 2006
3. TÜİK Çocuk İşgücü Araştırması 2006.
4. Şimşek Zeynep, Koruk İbrahim. Şanlıurfa İl Merkezinde Gezici Mevsimlik Tarım İşçiliği Durumu ve Sağlık Hizmetine Erişim. XII.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi 21-25 Ekim 2008 Ankara.
5. Şimşek Zeynep, Koruk İbrahim. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların ve Çocuklarının Gezici Sağlık Hizmeti Yoluyla Sağlık Hakkının Korunması Projesi Raporu, 2008

6. Weathers AC, Garrison HG. Children of migratory agricultural workers: the ecological context of acute care for a mobile population of immigrant children. Clin Ped Emerg Med 2004;2:120-9.

7. Koçakoğlu Şenay, Şimşek Zeynep, Ceylan Erkan. 2001-2006 Yılları Arasında Şanlıurfa Verem Savaş Dispanserinde Takip Edilen Tüberküloz Olgularının Epidemiyolojik Özellikleri. Türk Toraks Dergisi 2009;10:9-14.

8. Şimşek Zeynep, Koruk İbrahim. Effect of migratory and seasonal farm-works on growth and psychomotor development of aged 0-5 years children. 12th World Congress on Public Health April 27-May 1, 2009, İstanbul.

9. Koruk İbrahim, Şimşek Zeynep, Tekin Koruk Süda, Doni Nebiye, Gürses Gülcen.

Children health status of migratory and seasonal farmworkers in Şanlıurfa. 12th World Congress on Public Health April 27-May 1, 2009, İstanbul.

10. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2003, Ankara

11. Koruk İbrahim, Şimşek Zeynep, Tekin Koruk Süda. Effect of migratory and seasonal farmworks on coverage of vaccination of aged 0-5 years children in Şanlıurfa in Turkey 12th World Congress on Public Health April 27-May 1, 2009, İstanbul.

12. Şimşek Zeynep, Koruk İbrahim, Yasar Önder. An intervention study: The effectiveness of sustainable mobile healthcare services for migratory and seasonal farmworkers. 12th World Congress on Public Health April 27-May 1, 2009, İstanbul.

İç Göç ve Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Deneme

Servet GÜN*

Sokakta çalışan çocuklar ülkemizin, özellikle büyük kentlerinin, bir süredir ayrılmaz bir parçasıdır. Çocukların sokakta çalışması olgusu yeni bir şey değildir elbette. Olgunun dünü de olsa, dünü ile bugünü arasında önemli ayırım noktaları olduğunu belirtmek gerekir.⁽¹⁾ Bu noktalardan ilki, sokakta çalışan çocukların sayısal olarak görece artması; ikincisi ise, çalış(tırıl)ma nedenleridir.⁽²⁾ Çocukların sokakta çalış(tırıl)masının arkasında yatan en önemli neden, mülksüzleşmiş ve kente göç etmiş ailelerin kentte tutunabilme çabasıdır. Dolayısıyla sokakta çalışan çocuklar ile göç ve mülksüzleşme arasında nedensel bir ilişki olduğunu teslim etmek gerekir. Kentlerde her gün -yadırgayarak da olsa- görmeye alıştığımız bu olgunun arkasında bir dizi karmaşık neden yatmaktadır. K. Marx (1990: 715), gerçek göründüğü gibi olsaydı bilime gerek kalmazdı der. Görünenden daha fazlası olduğu varsayımından hareketle bilimin önemli kuralı olan “neden” sorusuyla bu olguyu anlamaya çalışıyoruz. Bu bağlamda, sokakta çocukların çalıştırılmasıyla göç arasındaki ilişkiye ve göçün nedenlerine bakmak gerekmektedir.

Çocuklar neden sokaklarda çalıştırılmaktadır?

Bir: Az gelişmiş ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşme çabası mevcut toplumsal yapılarda öylesine bir kopuş yaratmıştır ki önceki yaşam tarzları geçersiz hale gelmiş ve yaşamak için göç etmek insanlar için tek çare olarak ortada durmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, “ihracata dayalı kalkınma” modelinin yüceltilmesiyle, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren devletin destekleyici ve korumacı politikalarıyla geliştirilen tarım ve hayvancılık sektörü mevcut yapısı ile piyasanın insanfina terk edilmiştir. Uygulamaya konulan bahsi geçen ekonomi politikaları kırsalın çözülmesinde, köy hane halkının yoksullaşmasında, köylülüğün hızla mülksüzleşmesinde ve kentlere plansız ve düzensiz göç etmelerinde etkili olmuştur. Dolayısıyla, köylü topluluklarını kurbanlaştıran bu gelişmeler ile kent- sel emekçi sınıfının yoksullaşması ve çocukların sokakta çalışması arasında sıkı bir ilişki olduğu açıktır.

İki: Kentlerde ortaya çıkan sokakta çalışan çocuk olgusunun arkasında yatan bir başka neden de 1990'larla birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden büyük kentlere yönelen kitlesel zorunlu göçlerdir. 1980'lerle birlikte uygulamaya konulan yeni liberal yapısal uyum politikalarına 1990'larda zorunlu göç politikalarının eşlik etmesi kırsal hane emeğinin çözülmesine ivme kazandırmıştır. Kısacası, yeni liberal politikalar ve zorunlu göç uygulamaları zorunlu ve plansız iç göç olgusunu birlikte beslemiştir. Hane emeğinin metalaşmasına, hane üyelerinin proleterleşmesine neden olan bu birliktelik, hanenin ve aynı zamanda hane üyesi çocuğun da “kaderini” belirlemektedir. Zorunlu göç olgusu nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Güney ve Batı bölgelerimize hızlı ve kitlesel nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Zorunlu göç konusunda Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve sonuçları 2006 yılında kamuoyuna duyurulan “Türkiye’de Göç ve Yerinden Edilmiş Nüfus Araştırmaları”na göre yerlerinden güvenlik nedenleriyle göç edenlerin sayısal büyüklüğünün 953.680 ile 1.201.200 arasında olabileceği tahmin edilmektedir.⁽³⁾ Kentle doğrudan hiç bir ilişkisi olmayan köylü kitlesi kentlere adeta savrulmuşlardır. 1980 ve 1990'larda yaşanan iç göçü plansız ve herhangi bir hazırlık yapılmadan yapılmış olması dolayısıyla daha öncekilerden -umut içeren göçlerden- ayırmak gerekir. Kentin gereklerine ve beklentilerine uygun bilgi ve beceriyi edinememiş “eğitimsiz göçmenler” geldikleri kentlerde işsizlik, yoksulluk gibi bir takım sosyal risklerle karşı karşıya kalmışlardır⁽⁴⁾.

Göç yazınına bilen bilir, göç olgusu kendi içinde umudu barındırır, umuda yolcuuktur. Ama bugünün dünyasında tüm kavramların, olguların anlam yitimine uğraması gibi göç olgusu da eski umut içeren çağrışımlarından sıyrılmış, anlam kaymasına uğramış ve bir savrulmanın adı olmuştur göç edenler için. Milyonlarla ifade edilen insanın kısa sayılabilecek bir süre içerisinde mülksüzleştirilerek kentlere savrulması, emek ücretleri üzerinde baskı oluşturmuş göçün sonuçlarını sermayenin hanesine artı olarak yazmıştır.

* Tunceli Üniversitesi, Öğretim Görevlisi

Diğer taraftan kentlerde yeni liberal esintiden payına düşeni almış kentler hiç kimse için “taşı toprağı altın” olan yer değildir artık. “Yeni kentlilerin” varış noktalarında kentsel iş gücü piyasası farklılaşmış; gelenlerin niteliğine uymayan “kentsel işler” çalışabilir hane reislerini soğuramadığı için düzensiz ve düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda bırakmıştır. Emeğiyle geçimini sağlayacak olan ve sanayinin “yedek emek ordusu” olacak bu kesim sigortalı, düzenli, sendikalı çalışma anlamında formel istihdam olanağına sahip olamadığı; konut gibi olanaklardan da yararlanamadığı durumunda işçi sınıfının diğer kesimlerine göre yoksulluğu daha sarsıcı yaşamaktadırlar.

Dolayısıyla, “çocuklar neden sokaklarda çalıştırılmaktadır?” sorusuna ilk bakışta, “birbiriyle eklenerek gelişen iki tip göç sonucu mülksüzleşmiş hayatların yaşadığı şiddetli yoksullukla baş etmek için çalıştırılmaktadır” yanıtı verilebilir. Peki ama örneğin şiddetli yoksullukla baş etmek için neden hane üyelerinden örneğin kadın, yetişkin kız çocukları değil de çocuklar çalıştırılmaktadır? Sorusu sorulmaz mı? Bu soru da önemlidir. “Yeni kentliler” açısından toprağa dayalı maddi koşullar göçle birlikte ortadan kalmış olsa da, tarım toplumunun mantığı/“feodal mantık” kendisini kentsel alana taşımış ve görüldüğü kadarıyla en azından belirli bir süre yaşatacaktır. Mersin’de yaptığım alan araştırması pilot çalışmasından edindiğim izlenimden yola çıkarak ifade etmek isterim ki, kadına biçilmiş toplumsal rollerin faturası pratikte hane üyesi çocuğa çıkarılmaktadır. Kadın evi temizlemek, yemek yapmak, çocuk doğurmak gibi işlerle meşgul olmak zorunda olduğu için dışarıda çalışmak, ailenin geçimini sağlamak hanenin reisi ile birlikte çocuğa düşmektedir. Zira, sokakta çalışan çocuğun hikayesi kapitalist sistemin doğasından feodal değerlerin hane içinde sürdürülmesine kadar bir dizi ekonomi-politik ve sosyal sorun alanının deşifre edilmesiyle doğru anlaşılabilir.

labilir. Bu kısacık yazının böyle bir iddiası olmasa da, en azından bu noktadan bakılması durumunda insanlara pek çok şey görebileceklerine dair mesaj vermeyi amaçlamaktadır. Çocuklar okula gidebilsin, oyun da oynayabilsin... bugünden bakıldığında “başka bir dünya” en çok da onların hakkı.

Dipnotlar

(1) Dünün sokakta çalışan çocuklarını bugünden ayıran farklılıklar üzere bir deneme yazısı için bakınız: (Fişek, 2000)

(2) Bu yazının yazarı da çocukluğunda simit, su satmış ayakkabı boyamıştır. O dönemde sokakta çalışan çocuklar genellikle okulda harcamak üzere harçlık biriktirmek amacıyla çalışırdı. Bugün ise ailenin geçimini sağlamak gibi devasa bir sorumluluk taşımaktadırlar.

(3) Bazı sivil toplum örgütleri ve insan hakları örgütleri bu sayının üç-dört milyon civarında olduğunu iddia etmektedirler (Aker vd, 2006).

(4) “Umud içeren göçmenler”, hazırlıklı ve bir hedefe kilitlenmiş; dolayısıyla, bedel ödemeye hazırdırlar. Bu bağlamda, plansız ve zorunlu olan göçten farklı olarak “umut”, planlı göçe zorunlu olarak ikkindir.

Kaynakça

AKER vd. (ty), Türkiye’de Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri, http://www.tesev.org.tr/eng/events/TESEV_IDP_Report.pdf, Ulaşım Tarihi: 06.05.2009.

ALTUNTAŞ Betül (2003), “Yoksulluk, Zorunlu Göç ve Sokakta Çalışan Çocuklar” *Türkiye İnan Hareketleri Konferansı 2002 Bildirileri*, Ürgüp-Göreme 15-17 Kasım 2002, Ankara (23-36).

FIŞEK Gürhan (2000), “Sokakta Görülen Çocuk ve Kadına Bakış Açısı” *Çalışma Ortamı*, Eylül-Ekim Sayı:52, ISSN 13002-3519, Ankara (3).

KAYGALAK Sevilay, “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin Demirtaş Mahallesi Örneği”, *Praksis* (2) 2001, (124-172).

KENDİR Hülya (2002), “Türkiye’de Tarım Sektörü Yönetiminde Devletin “Küçülen Rolü” ve Yapısal Uyum Politikaları”, (Der. Ahmet Alpay Dikmen), *Küreselleşme, Emek Süreçleri ve Yapısal Uyum* içinde, 7. Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara (217-269).

MARX Karl (1990), *Kapital Cilt III*, (Çev. Allattin Bilgi), Sol Yayınları, İstanbul.

PEKER Mümtaz (1999), “Türkiye’de İç Göçün Değişen Yapısı”, (Ed. Oya Baydar) *75 Yılda Köyden Şehirlere* içinde, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul (295-304).

Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Yayın No: NEE-HÜ.06.01. Ankara 2006.

Kaçar-Göçer Bir Yaşamın Çocukları...

Taner AKPINAR*

Küresel ısınma, buzulların erimesi, çevrenin tahribatı, bazı canlı türlerinin tükenmesi, atom bombaları, olası nükleer savaşlar, genetiği ile oynanmış gıdalar, salgın hastalıklar gibi dünyanın karşı karşıya bulunduğu büyük tehlikelerden dem vurulup kıyamet koparılmaktadır. Medyanın da yardımıyla, bu tehlikelere karşı bir bilinç aşlanmaya çalışılmaktadır.

Bunların hepsi de gerçekten insanlığın geleceği açısından büyük tehditlerdir ve bu tehditler küresel ekonomik düzenin fiziksel doğaya karşı hoyratlığından ileri gelmektedir. Bununla birlikte yine de en büyük tehdit bu sayılanlardan hiçbirisi değildir. Nedir o zaman bunlardan daha büyük tehdit oluşturan? En büyük tehdit, küresel ekonomik düzenin çocuklar üzerinde yarattığı tahribattır. Şu örnekler bu tahribatin boyutlarını anlamamıza yardım edebilir:

Uluslararası Çalışma Örgütü, dünya genelinde, 5-17 yaş arasında 100 milyondan fazla kız çocuğun kötü koşullarda işçi olarak çalıştığını⁽¹⁾, yaşanan ekonomik krizin çocuk işçiliğini artıracak⁽²⁾ söylemektedir. Dikkat edileceği gibi, erkek çocuklar bu sayıya dahil değildir. Sunal’ın (2008) çalışması⁽³⁾ emperyal çıkarlar uğruna çocukların el-

lerine silah tutuşturulmaktan bile geri kalmadığını göstermektedir. TRT’de yayınlanan Kırılma Noktası adlı programın Moğolistan’da sokaklarda yaşayan çocukları konu alan bölümünde, binlerce çocuğun yeraltında/tünellerde yaşadığı dünyaya gösteriliyordu.⁽⁴⁾ Sokakta yaşayan çocuklardan sonra bir de yerin altında yaşayan çocuklar! Uluslararası Af Örgütü çocuklara ilişkin bir başka acı gerçeğe dikkat çekiyor; çocuk idamları.⁽⁵⁾

Çocuk işçilik, sokağa terk edilen çocuklar, çocuk askerler, idam edilen çocuklar... Bütün bunlar bir gerçeğin gözler önüne serilmesi için yeter de artar bile: Küresel ekonomik düzen çocuğa karşı hoyratlığında sınır tanımamaktadır.

Mekansal olarak gelişmiş ve geri kalmış bölgeler ikiliği ile karakterize olan küresel ekonomik düzende savaşlar, dinsel ve etnik çatışmalar, işsizlik, yoksulluk, açlık, salgın hastalıklar gibi birçok sorun ikinci tür mekanlarla özdeş bir hal almıştır. Dolayısıyla, bu bölgelerde yaşayan çocuklar açısından tahribatin ötesinde bir kıyımın söz edilebilir. Varolan çarpık yapının kendini koruyup yeniden üretmesi için geri kalmış bölgelerin çocuklarının bu doğrultuda eğitilmesi gerekmektedir. Çocukların eğitim, sağlık ve güvenlik hakları ellerinden alınıp onlar dinsel ve etnik çatışmalar, yoksulluk, açlık ve salgın hastalıklarla yüz yüze getirilerek,

* Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi ve Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

bu eğitim en güzel şekilde verilmektedir!?

Bu durum karşısında, milyonlarca insan, yaşadıkları coğrafyaya özgü sorunlardan kurtulmak için kaçak yollarla mekan değiştirmeye, geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere gitmeye çabalamaktadır. Bunların içerisinde çocuklar da bulunmaktadır. Mekan değiştirmeye çalışanların önlerinde iki yol çıkmaktadır. Birincisi mülteci/sığınmacılık, ikincisi kaçır-göçer bir yaşam. Her iki yol da çocuğa karşı hoyratlıklarla doludur. Öyle ki, bu yollara koyulmak zorunda kalan çocukların karşı karşıya bulunduğu eğitim, sağlık, beslenme, barınma, dil, uyum vb sosyal ve psikolojik sorunlar ikincil önemde kalmaktadır.

Çocukların mülteci olarak kabul edilmesi, hiç olmazsa onların bu yolla başka bir ülkeye giderek yaşamlarını kurtarması açısından önemlidir. Ancak, mültecilik yolu özellikle çocuklar açısından son derece taşlı-topraklı ve engellerle dolu bir yoldur. Her şeyden önce mülteci/sığınmacı olabilmek için bitmez-tükenmez bürokratik işlemlerin üstesinden gelmek gerekmektedir. Yalnızca bir örnek vermek gerekirse, Türkiye'de sığınmacı başvurusu yapabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir.⁽⁶⁾ Bu nedenle, Türkiye'ye ailesinden ayrı olarak gelen 18 yaşından küçük çocukların sığınmacı olmak için başvuru yapabilmeleri bile zorluklarla doludur.

Burada, çocuk mülteciler konusunda dikkatler başka bir noktaya çekilmek istenmektedir. Mültecilik yolunun çocuklara açık tutulması olumlu bir gelişme olmakla birlikte, bu kavram acı bir gerçeği de ortaya koymaktadır: Çocuklar ırk, din, belli bir toplumsal gruptan olmak ve siyasi düşünce gibi nedenler yüzünden zulüm görmektedir. Zulüm fiziksel olabildiği gibi, zulme uğrama korkusu şeklinde psikolojik de olabilmektedir. Bu durum, çocuklar üzerinde oynanan oyunun vahşet boyutuna ulaştığını açıkça göstermektedir.

Uluslararası insan hakları sisteminin ekonomik hakları tanınamaması nedeniyle, ekonomik nedenlerle göç yollarına koyulmak zorunda kalanlara mültecilik yolu kapalıdır. Bunlar için, kaçır-göçer bir şekilde hayatta kalmaya çabalamaktan başka çıkar yol kalmamaktadır. Bu yola başvuranlar daha yolun başında ölebilmekte, göç eylemleri bu dünyadan göçmek şeklinde sonuçlanabilmektedir. Görece şanslı olup yasadışı yollardan sınırları geçenlerin kurtulduğunu söylemek güçtür. Bunların, her şeyden önce, insan olarak varlıkları yok sayılmaktadır. Bu noktada onların yaşlarına bakılarak çocuk, eğitim durumuna bakılarak eğitimsiz, sınıfsal konumlarına bakılarak yoksul çocuklar diye adlandırılmaları bile varlıklarının kabul edilmesi anlamında önemli hale gelmektedir.

Fiziksel doğaya yönelik tehlikeler tartışılarsun, daha çocuk yaşta olanların ırkı, dini, vb nedenler yüzünden zulüm gördüğü bir dünyanın sosyal doğası çoktan insaniliğini yitirmiş, yok olmuş demektir.

Dipnotlar

(1) ILO (International Labour Organization), (2009), Give Girls A Chance: Tackling child labour, a key to the future, International Labour Office Geneva, ><http://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewProduct.do?productId=10290->.

(2) http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Press_releases/lang--en/WCMS_107801/index.htm.

(3) Onur Sunal, (2008), "Çocuk Askerler ve Geleceğin Dünyasındaki Yerleri", Şiddete Karşı Düşünce Ortamı, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı - Türkiye Gençlik Federasyonu - Çankaya Belediyesi, Ankara, s.43-46.

(4) "Moğolistan - Yeraltı Çocukları" başlıklı bu belgesel program hakkında ><http://www.kirilmanoktasi.org/default.asp?page=arsiv> adresinden ayrıntılı bilgi edinilebilir.

(5) <http://www.amnesty.org.tr/yeni/listall.php>

(6) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (2008), Mülteci Çocuklar Hukuku El Kitabı - Sığınmacı ve Mülteci Çocukların Hakları Türkiye, United Nations High Commissioner for Refugees, s. 25.

Politik Şiddet ve Çocuk

Gülbıye YENİMAHALLELİ YAŞAR*

"Hepimiz hayatımızın bir kısmını geri gelmeyecek bir şekilde yitirdik"

Genç bir adam, 18, Burundi.

"Öldürürken, bu işi yapan kişinin ben olmadığını hissediyordum. Yapmak zorundaydım, çünkü isyancılar beni öldürmekle tehdit ediyorlardı"

Sierra Leone'de isyancılar tarafından silahlendirilen 12 yaşındaki çocuk.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti; kişinin kendisine, bir başkasına, bir grup veya topluluğa kasıtlı olarak uyguladığı ve yaralanma, ölüm, psikolojik zarar ve mahrum etme ile sonuçlanan veya sonuçlanma olasılığı yüksek olan fiziksel güç ve tehdit olarak adlandırmaktadır. Şiddet türlerini ise; kendine şiddet, kişilerarası şiddet ve toplu şiddet olarak üç alt başlık altında incelemektedir. Politik şiddet, sosyal ve ekonomik şiddet ile birlikte toplu şiddet başlığı altında yer almakta ve savaş ve benzeri çatışmalar ile devlet şiddeti gibi şiddet türlerini içermektedir (Krug et al, 2002:6).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), politik şiddet nedeniyle yerlerinden yurtlarından olan insanları üç grupta toplamaktadır: Mülteciler, kendi

ülkelerinde yerlerinden edilmiş kimseler ve ülke sınırları dışına çıkan göçmenler. 2008 yılında yaklaşık 11.4 milyon mülteci kendi ülkesi dışında yaşamaktadır. 13.7 milyon kişi de çeşitli nedenlerle kendi ülkelerinde yerlerinden edilmiş durumdadır (UNHCR, 2008:30). Savaş veya etnik çatışma kurbanı olan bu kişilerin en azından yarısı çocuktur (Boothby, 2008:497). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'na göre, 1 milyardan üzerinde çocuk (18 yaşın altında) silahlı çatışmaların bulunduğu ülke veya yerleşim yerlerinde yaşamakta ve bu çatışmalardan etkilenmektedir. 2006 yılında 18.1 milyon çocuk yerlerinden edilmenin etkilerini taşımaktadır. Bu grup içinde 5.8 milyonu mülteci çocuk, 8.8 milyonu ise kendi ülkelerinde yerlerinden edilmiş çocuklardır (UNICEF, 2009:19).

Çocuklar asker olarak da kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletlere göre dünyada 300 binden fazla çocuk silah altındadır (Sunall, 2008) ve 22 Nisan 2009 tarihi itibarıyla 14 ülkeden 56 hükümet ve silahlı grup, uluslararası kuralları hiçe sayarak çocuk asker kullanmaktadır (HRW, 2009). Öte yandan, Çocuk Asker Kullanmayı Durdurma Koalisyonu (CSUCS)'nun 2008 raporuna göre, en azından 86 ülke veya bölgede 18 yaşın altındaki çocukların asker olarak kullanılmaları söz konusudur (CSUCS, 2008:3). CSUCS'na göre, çocukların doğrudan katıldığı çatışmaların sayısı 2004 yılında 27 iken, 2007 yılında 17'ye düşmüştür. Bu

* Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü Öğretim Görevlisi. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

düşüş çocuk asker kullanımının ortadan kalkmasından değil, çatışma sayısının azalmasından kaynaklanmaktadır (CSUCS, 2008:3).

Politik Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Tarih boyunca savaşlar çocuklar için yıkıcı sonuçlar doğurmuşlardır. Ancak günümüzün modern savaşları çocukları daha sistematik ve daha vurdumduymaz bir şekilde öldürmekte ve sakat bırakmaktadır. Bu nedenle çocuklar, politik şiddetin ana kurbanı olmaya devam etmektedirler. Çocukların politik şiddet nedeniyle çektikleri acıların birçok türü bulunmaktadır. Çocuklar öldürülmede, öksüz/yetim bırakılmakta, sakatlanmakta, işgal edilmekte, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılmakta ve duygusal olarak yaralanıp örselenmektedirler. 1986-1996 tarihleri arasında 2 milyon çocuğun silahlı çatışma nedeniyle öldüğü tahmin edilmektedir (UNICEF, 2009:19). Bu çocukların çoğunluğu kasıtlı olarak öldürülmüştür. Bu sayının üç katından fazla çocuk ya sürekli sakat kalmış veya ağır bir şekilde yaralanmıştır. (Machel, 2001:1). Ruanda'da 1994 yılındaki soykırım sırasında, yüz binlerce çocuk katledilmiştir. 1995 Srebrenika katliamında genç müsülman erkek çocuklar özel hedefler olmuşlardır. Sierra Leone'deki sistemik terör uygulamaları sırasında hem yetişkinlerin hem de çocukların kol ve bacakları kesilmiştir (UNICEF, 2004:52-53).

Evlerinden ayrılmaya zorlanan mülteci çocuklar ile kendi ülkelerinde yerlerinden edilmiş olan çocuklar genellikle şiddete, asker olarak kullanılmaya, cinsel istismara, hastalıklara, dengesiz beslenmeye ve ölüme karşı korumasızdırlar. Bu çocuklar arasında askere alınma ve asker olarak kullanılma oldukça yaygındır. Oysa çocuklar, masum oldukları ve kolayca etkilenebildikleri için askerliğe ve şiddete karşı çok korumasızdırlar. Buna rağmen, silahlı gruplara katılmaya zorlanmaktadır. Nasıl asker olduklarından bağımsız olarak çocuk askerler birer kurbandır. Çünkü silahlı çatışmaya girmek onlarda fiziksel ve duygusal etkiler bırakır. Genellikle suistimal edilirler ve çoğu ölüm, öldürme ve cinsel şiddete tanık olmaktadır. Birçoğu da öldürme olayına katılmakta ve çoğunluğu uzun dönem psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Savaş bölgelerindeki çocuklar, sıklıkla oldukça vahşi yöntemlerle kasıtlı olarak öldürülmekte veya sakat bırakılmaktadırlar. Kız çocuklar özellikle cinsel şiddet nedeniyle ilave bir risk altındadırlar (UNICEF, 2004:52-53).

İç savaşlarda ölen veya yaralanan sivil nüfus oranı son yıllarda %5'ten %90'a çıkmıştır (Machel, 2001:5). Bu sivil nüfusun yarısı da çocuklardır. Silahlı çatışmalar sırasında çocukların kaçırılması önemli bir problemdir. Bazıları savaşçı olmaya zorlanırken, diğer bazıları da cinsel köleliğe veya angarya olarak çalıştırılmaya zorlanmaktadır. Örneğin Sierra Leone Freetown'da 1999 yılında isyancıların saldırısı sırasında 4 000'den fazla çocuk kaçırılmıştır. Kaçırılan çocukların %60'ı kız çocuğudur ve çoğu cinsel istismara uğramıştır (UNICEF, 2004:54).

Kadınlar ve kız çocuklarının sistematik cinsel istismarı silahlı çatışmaların, özellikle iç savaşların en çok görülen

sonuçlarından bir diğeridir. Savaşçılar arasında HIV virüsü görülme sıklığı yerel nüfustan üç ila dört kat daha fazladır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin vurguladığı gibi "Tecavüz savaşlarda bir silah olarak kullanılmaya başlandığında, kız çocukları ve kadınlar üzerindeki etkisi sıklıkla öldürücüdür" (UNICEF, 2004:54).

Politik şiddet nedeniyle yerlerinden yurtlarından olan çocukların çoğu doğrudan veya dolaylı şiddete sunuk kalmışlardır (Boothby, 2008:497). Avrupa'da sığınma talebinde bulunan mülteci çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma, bu çocukların %60'ının şiddete sunuk kaldığını göstermektedir (Montgomery ve Foldspang, 2005). Savaş yaşanan ülkelerde çocukların şiddete sunuk kalması ve diğer trajik durumlar hem daha fazla hem de daha uzun süreli olabilmektedir. Ruanda'da 1996 yılında yapılan bir araştırma, çocukların %96'sının şiddete tanıklık ettiğini, %80'inin bir aile üyesini kaybettiğini ve %70'inin birinin ölümü veya yaralanmasını gördüğünü belirlemiştir (Machel, 2001).

Burada dikkatle vurgulanması gereken bir başka nokta, silahlı çatışma sırası ve sonrasında, çatışmanın sonuçlarından doğrudan etkilenmeyen çocuklar bile sıklıkla doğrudan etkilenen çocuklara benzer yıkıcı sonuçlarla karşılaşmaktadırlar (UNICEF, 2009:18).

Çocukları Politik Şiddetten Korumak Mümkün mü?

Machel 2001 yılında yazdığı raporda çocukları silahlı çatışmalara karşı korumak için 10 konunun acilen çözüme kavuşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu konular:

1. Çocuklara karşı işlenen suçlarının cezasız kalmasını sona erdirmek ve savaşa karşı tolerans göstermeye son vermek
2. Çocukların barış ve güvenlik gündeminin merkezinde yer almasını sağlamak
3. Çatışma durumlarında çocuk hakları ihallerini gözlemek ve rapor etmek
4. Çatışmalar ve barışın inşası sürecinde toplumsal cinsiyet boyutunu göz önünde tutmak
5. Yeniden inşa sürecine adolesanları da katmak
6. Çocukları HIV/AIDS kuşatmasından korumak
7. Bilgi, veri toplama ve çatışma ortamlarında çocukların durumlarını iyileştirmek
8. Çocuk hakları ve toplumsal cinsiyet konusunda eğitimler vermek ve duyarlılık geliştirmek
9. Çocukları korumak için sivil toplumu güçlendirmek
10. Savaşta etkilenen çocuklara yeterli kaynak ayırmak

Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), ILO'nun 182 sayılı Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi (1999), Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki Seçmeli Protokol (2000) gibi uluslararası sözleşmeler çocukların asker olarak kullanılmasını yasaklamaktadır. Çocukların savaşlarda kullanılması 2002 yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından suç olarak kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1999 ve 2000 yıllarında

yayınladığı iki karar, Birleşmiş Milletlerin barışı korumak için müdahale ettiği bölgelerde çocukları koruma danışmanlarının da istihdam edilmesini tavsiye etmektedir (UNICEF, 2004:54).

Ancak bu girişimlerin yeterli olduğunu söylemek güçtür. Nitekim soğuk savaşın bitmesi ile süper güç rekabetinin desteklediği savaşların sonuna gelindiği umudu yaratılmak istenmesine rağmen, dünya üzerindeki silahlı çatışmaların daha da arttığı, ancak bu kez devletlerarası savaşların yerini iç çatışmaların aldığı bilinmektedir. Kabile savaşları veya etnik çatışmalar olarak adlandırılan ve her iki tarafı da katleden bu iç çatışmalar, çıkar odağı çeşitli kişiler, şirketler ve ülkelerce desteklenmiştir ve desteklenmeye devam edilmektedir. Neden bazen doğal kaynaklar, bazen uluslararası silah tüccarlarının kesesini doldurmak bazen de dış yardımlardaki daralma ve yapısal uyum programları ile dış piyasalara açılan gelişmekte olan ülkelerin kamu kaynaklarını sömürmek olsa da sonuç hiç değişmemiştir. Savaşlar üzerinden para kazanmanın tek sonucu soykırımlar, toplu katliamlar, masum insanların ve çocukların ölümü olmuştur.

En acı veren durum günümüzde savaşların çocuklar tarafından bile kanıksanmış olmasıdır. Savaş acısını yaşayan çocukları bir kenara bırakacak olursak, bu acıyı yaşamayan çocukların savaşı bir oyun olarak algılayıp ellerinde oyuncak silah her gün en çok sevdikleri yakınlarını, annelerini, babalarını, arkadaşlarını binlerce kez öldürdüklerine tanık olmaktadır. Bu savaş oyunları bilgisayar oyunlarının veya oyun salonlarının da en vazgeçilmezleri arasında. Öte

yandan savaşlardan beslenen ülkelerin canlı "barış veya demokrasi hareketleri" çok kez neredeyse bir belgesel programı veya futbol maçı olarak hepimizin evlerine konuk olmaya başladı. Bu durum yalnızca savaşın kanıksanmakla kalmayıp içselleştirilmesini hatta yeniden üretilmesini de sağlamakta. Sonuçta biz de savaşı hayatın bir parçası gibi algılamaya başladık. Bu savaş propagandası hayatımızdan silinip atılmadığı sürece en üst düzeyde alınacak kararların bile etkisinin sınırlı olması ne yazık ki kaçınılmazdır.

Kaynakça:

- Boothby, N. (2008), *Political Violence and Development: An Ecologic Approach to Children in War Zones*, Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, Vol.17, pp.497-514.
- Coalition to Stop the Use of Child Soldier (2008), *Child Soldiers Global Report 2008 Summary*. (http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/Child_Soldiers_Global_Report_Summary.pdf, erişim tarihi 29 Temmuz 2009)
- Human Rights Watch (HRW) (2009), UN: Punish Abuse of Children in War, April 28, (<http://www.hrw.org/en/news/2009/04/28/un-punish-abuse-children-war>, erişim tarihi 30 Temmuz 2009).
- Krug, E.G. et al (eds) (2002), *World Report on Violence and Health*, World Health Organisation, Geneva. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf, erişim tarihi 20 Temmuz 2009).
- Machel, G. (2001), *The Impact of War on Children*, Vancouver-Canada:UBC Press.
- Montgomery, E. and Foldspang, A. (2005), *Seeking Asylum in Denmark: Refugee Children's mental Health and Exposure to Violence*, European Journal of Public Health, 15(3):233-7.
- Sunal, O. (2008), *Çocuk Askerler, Şiddete Karşı Düşünce Ortamı* (Sempozyum Kitabı), s.43-46, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı, Çankaya Belediyesi, Türkiye Gençlik Federasyonu.
- The UN Refugee Agency (UNHCR) (2008), *Protecting Refugees & The Role of UNHCR 2008-9*.
- UNICEF - Inter-Parliamentary Union (2004), *Child Protection A Handbook for Parliamentarians*.
- UNICEF (2009), *Children and Conflict in a Changing World Machel Study 10-Year Strategic Review*. (http://www.un.org/children/conflict/download/msr2_en.pdf, erişim tarihi 29 Temmuz 2009).

Almanya'daki Üçüncü Nesil Göçmen Çocukların Genel Durumu

Basri AŞKIN*

1. Giriş

Almanya geçtiğimiz yarım asırda önemli bir göç ülkesi haline gelmiştir.⁽¹⁾ Bu durumu en iyi eğitim sistemi kanıtlamaktadır: 0-18 yaş grubunda her 3 kişiden biri göçmen kökenlidir. Almanya'da göçmen gençlerin çoğunluğunu ikinci ve üçüncü nesil göçmen çocukları oluşturmaktadır. 2008 yılı itibarıyla 81 milyon olan Almanya nüfusunun % 19'u göçmen veya göçmen kökenlidir.⁽²⁾ Bunların içerisinde en büyük paya % 17,7 ile Türkler sahiptir.⁽³⁾ Doğu Avrupa'dan göç eden Alman asıllılar da dahil olmak üzere 15 milyon göçmen belli derecelerde entegrasyon sıkıntısı çekmektedir.⁽⁴⁾ Genelde sorgulanan konulardan birisi göçmen çocukların Alman toplumuna entegrasyonunu sağlamak için ne yapılması gerektiğidir. Peki nedir Almanya'daki göçmen çocukların durumu ve sorunları? İşte bu yazıda Almanya'daki göçmen çocukların durumuna ve sorunlarına değinip, sorunların çözümüne yönelik alınan bazı tedbirleri ve önerileri açıklamaya çalışacağım.

2. Göçmen kökenli çocukların eğitim durumları ve çözüm arayışları

Eğitimin ve bilginin önemi sürekli artmaktadır. Ne yazık ki, Alman Eğitim Sistemi göçmen kökenli çocuk ve gençlerin ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli adımlar atamamıştır. Göçmen öğrencilerin önemli sorunları arasında;

- Eğitimde fırsat eşitsizliği
- Dil ve kültür engeli
- Okuldan mesleğe geçiş sürecinde zorluklar gelmektedir.

2.1 Fırsat eşitsizliği ve ayrımcılık

PISA araştırmasına göre göçmen çocuklar Alman yatılılarına göre dezavantajlı durumda: "Eğitimden ayrılmaya yaşı ve yüksek öğretime devam oranları daha düşük". Alman Eğitim Sisteminde çocukların okul seçimleri daha ilkökul dördüncü sınıfta gerçekleşmektedir. Çocuklar, notlarına göre Gymnasium, Realschule veya Hauptschule diye adlandırılan okullara gönderilmektedir. En başarılı öğrenciler, Gymnasium denen okullara giderken durumu 'iyi' olan öğrenciler, Realschule denen okullara devam ederler.⁽⁵⁾ İlkokul sonunda başarı durumları iyi olmayan öğrenciler ise Hauptschule denen okullara giderler. Bu okullar göçmen gençlerinin en yoğun şekilde gittikleri okullardır. Hauptschule okuyan öğrenciler, okulu bitirip meslek hayatına atılmayı arzularlar.⁽⁶⁾ Onlar için üniversite yolu teorik olarak her ne kadar açık ise de gerçekte neredeyse tamamen kapanmıştır. Hauptschule diplomaları göçmen öğrencilerin genellikle aldıkları diplomalar. Göçmen çocukların Realschule ve Gymnasiumlardaki katılım oranı Almanlarla karşılaştırıldığında düşük bir oranda. İlkokulda, okudukları sınıfı tekrarlayan göçmen çocukların oranının, Alman çocuklarla kıyaslandığında, çok daha yüksek olduğu göze çarpar. Üniversiteye gitmek veya iyi bir meslek yeri bulmak için alınması gereken "Fachabitur" veya "Vollabitur" denilen lise diplomalarındaki başarı oranı düşük bir seviyede. PISA aynı zamanda toplumsal koşullar aynı olduğunda göçmenlerin Almanlar kadar başarılı olduğu sonucuna varıyor. Yani başarı kökene değil, koşullara bağlı.

* Araştırmacı, Almanya

2.2 Dil ve kültür engeli

Çocukların entegrasyonları için en önemli koşul ise 'lisans bilme' özelliğidir. Dili yeterince konuşamamak diğer gruplarla (toplumla) kaynaşmayı zorlaştırmaktadır.⁽⁷⁾ 1970li ve 1980li yıllarda göçmenlerin Almanya'da kalış süreleri uzadıkça uyum sorununun en geç gelecek nesillerle ortadan kalkacağı düşüncesi yaygındı. Dolayısıyla da uyum için özel bir çaba gerekli görülmemekteydi. Bunun bir örneği bugün Alman öğretmenlerinin okullarda giderek artan göçmen öğrencilerle sorun yaşamasıdır. Okul çalışanları, göçmen çocukları anlamamakta ve onları teşvik etmekte zorlanmaktadır. Daha da önemlisi ailelerine ulaşmakta güç-

lük çekiyorlar. Genelde önemli bir sorun ya da yakınma olduğunda velilerle görüşülmekte. Son yıllarda göçmen çocukların eğitim başarılarını arttırmak için velilerin de bilinçlendirilmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Bu nedenle örneğin "Annem almanca öğreniyor" (Mama lernt deutsch) programı kapsamında okullarda yeterli Almanca bilmeyen anne babalara Almanca

dersleri verilmekte. Bu gibi özel kursların amacı hem aileleri Almanca öğrenmeye özendirerek hem de ailelere erişimi sağlamak. Ancak uyum için sadece dil öğretmek yeterli değil. Almanya'nın çok kültürlü bir ülke olması toplumun tüm alanlarını bu olguyu dikkate almasını gerektirmekte. Farklı kültürlerin getirmiş olduğu zenginliği ve davranış biçimlerini (kalıplarını) dikkate almayan eğitim sistemi, veli/öğrenci - öğretmen ilişkisinde yanlış anlaşılmalara ve çatışmalara yol açmaktadır. Daha da önemlisi göçmen çocukların kültürlerarası potansiyelini (iki dillilik vs.) görmezlikten gelmektedir.⁽⁸⁾ Eğitim uzmanları tarafından verilen tavsiye ise daha çok göçmen kökenli öğretmenlere ihtiyaç duyulması ve yetiştirilmesi yönündedir. Buna paralel olarak öğretmenlere yönelik kültürlerarası seminerlerin hazırlanması ve bunun aynı zamanda müfredata girmesi de tartışılmaktadır. Öğrencilerin sahip oldukları etnik ve kültürel yapı da dikkate alınarak, mevcut okul ve öğretim konseptlerinin değiştirilmesi gündemde tartışılan konulardır.

2.3 Okuldan mesleğe geçiş sürecinde zorluklar

Uyumun sağlanması sadece göçmenlerin değil, tüm toplumun görevidir. Göçmen gençleri arasında meslek eğitimi görenlerin oranı gittikçe azalmakta: %34 (1994), %28 (2002), %25 (2005). Almanlarda bu oran %65 (2005). Eğitim ve öğrenim oranının düşüklüğü iş bulmakta zorlukla karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Göçmen çocuklar meslek seçimlerinde geç davranıyorlar, kendilerine uygun meslekleri seçmekte zorluk çekiyorlar ve az sayıda meslek dalına yoğunlaşıyorlar. PISA araştırmasına göre Almanya da yaşayan göçmen gençlerin meslek yeri bulamamanın yanı sıra bir de meslek eğitimi sonrasında iş yeri bulma sorunu da mevcut. Göçmen kökenli gençlerin sürekli bir şekilde dışarıda kalmasını engellemek için okuldan mesleğe geçiş döneminde bu gruba uygun teşvik tedbirleri alınmalıdır. Meslek eğitimi veren işletmeler, okullar, genç-

ler, veliler ve göçmen örgütlerinin işbirliği önemli bir başarı faktörüdür. Fırsat eşitliği ve toplumsal uyum adına, meslek öğreniminin önündeki engeller kaldırılmalı ve göçmenlerin sahip olduğu potansiyelin işletmeler tarafından kullanımı kolaylaştırılmalıdır.

3. Sonuç

Bilindiği gibi iş bulma umuduyla 1960 ve 70'li yıllarda Almanya'ya giden "Gastarbeiterlerin" yani "Misafir" işçilerin birkaç yıl çalıştıktan sonra Türkiye'ye geri dönme planları gerçekleşmedi. Göçmen çocukların bazı konularda eksiklikleri olduğu açıktır. Onların eğitim alanında yoğun karşılaştıkları sorunlar arasında aileleri tarafından yeter-

ince desteklenememek, dil sorunu, okulların ve öğretmenlerin tek kültürlü olması ve dolayısıyla farklı kültürlerden gelen göçmen çocukların ihtiyaçlarının yeterince dikkate alınmaması. Ancak, bu eksiklikler yeteneklerinin ortaya çıkmasına engel değildir. Almanya'nın göçmen öğrencilerin eğitim ve öğretimine ilişkin olarak bugüne kadar geliştirdiği politikalar göçmen işçilere yönelik politikalar ışığında belir-

lenmiştir. Eğitim politikasının göçmen öğrencilere gerçek anlamda şans eşitliği sağlayabilmesi için bahsedilen konuların dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerekir. Neden? Çünkü Alman nüfusunun giderek yaşlanması göçmen gençlerin potansiyellerinin algılanıp kullanılmasını ve onların yeteneklerinin daha da iyi değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir.

Dipnotlar

(1) Alman devleti bu gerçeği 2000 yılında çıkartılan yeni vatandaşlık yasasıyla resmen kabul etmiştir.

(2) "Göçmen kökenli" kavramı yabancı uyruklu vatandaşları ve alman vatandaşlığına geçmiş göçmen kişileri ve Doğu Avrupadan göç eden alman azınlık gruplarını; onların çocuklarını kapsamaktadır. Her yabancı göçmen kökenli sayılır ama hukuk bakımından her göçmen kökenli yabancı değildir.

(3) Almanya'da Türkiye'den göç edenlerin % 48'i Almanya'da doğmuştur.

(4) Sorun göç sorunundan çok entegrasyon sorunudur. Oysa Almanya'ya göç eden göçmen sayısı yıllardır sürekli gerilemektedir.

(5) Bazı eyaletlerde, Gymnasium, Realschule, Hauptschule üçlü ayrımı yapılmayıp, çocuklar Gesamtschule denen tek bir okula gönderilmektedirler. Bu okulların farkı farklı seviyede öğrencilerin ayrı ayrı okullara gönderilmesi yerine, hepsinin tek bir okulda toplanıp fakat ayrı ayrı sınıflara gönderilmesidir.

(6) Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Hauptschule>

(7) Alman toplumuna uyum sağlayamamak ve gelecekte paralel toplumların oluşmasını engellemek adına bazı alman siyasetçileri daha da ileriye giderek yeterli almanca dil bilgisi olmayan çocukları ilk okula alınmaması önerisini getirmişlerdir.

(8) Örneğin göçmen çocukların % 20'nin okulu diploma almadan terk ettikleri 2006 yılı için Bilim Merkezi Berlin (Wissenschaftszentrum Berlin, WZB) tarafından saptanmıştır. Araştırmaya göre bu başarısızlığın temelinde dil yetersizliğinden çok öğretmenlerin göçmen öğrencileri başarısız olduklarını düşünmeleri yatmaktadır. Öğretmenlerin göçmen çocuklarda düşük performans göstermelerini beklemeleri göçmen çocukların başarısız olmalarına neden olmaktadır araştırmaya göre. Öğretmenlerin bu (gizli) tutum ise çoğu zaman öğretmenlerle velileri karşı karşıya getirmektedir.

Kaynak:

Schulleistungen von Ausländerkindern: Die zweite Generation wird abgehängt (15.05.2006), <http://www.spiegel.de/schulspiegel/wissen/0,1518,416184,00.html>

Göç Olgusu, Hemşehrilik Örgütleri ve Ulusal Devlet

A.Gürhan FİŞEK*

Türkiye, farklı kültürlerin birarada yaşamasının hem zenginliğini, hem de engellerini birlikte yaşamaktadır. Bunda bir ulus devlet olarak bütünlüğünü koruma kaygısının da büyük etkisi vardır. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu döneminde çok daha geniş bir coğrafyada çok değişik kültürlerin, birarada yaşaması söz konusuydu. Ama devleti tehdit etmedikleri için onlara aldırış eden olmamıştı (Ermeni çeteleri, Balkan ve Celali ayaklanmaları dışında).

Türkiye, kuruluşuyla birlikte tüm bu zengin kültürlerden tek bir ulus yaratmayı denedi. Bunu büyük ölçüde başardı. Ama daima, bu ulusun zemininde, kültürel farklılıkları duyarlılıkla koruyan ve dayanışma içerisinde olan sosyo-kültürel kümeler (hemşehri) varlıklarını korudular.

Ulus devlet, ekonomik, sosyal ve siyasal yönden güçlü oldukça, hemşehrilik bağları gücünü en düşük düzeyde tuttu; ama ulus devlet zayıfladıkça, hemşehrilik bağları ve örgütlenmesi gücünü arttırdı. günümüzde her adımda bir hemşehrilik derneği ile karşılaşılması; hatta bunların federasyonlar oluşturması; çoğu insanın tanışırken birbirlerine "Nerelisin?" diye sorması bunun en önemli kanıtıdır.

"Zor durumda kalırsan, ilk kimden yardım umarsın?" sorusunun genellikle yanıtı "ailem"dir. Geniş aile biçimini benimsemiş, akrabaları ile ilişkilerini yoğun tutmayı yeğleyen toplumlarda, dayanışma ağının kapsamına "hemşehri"ler de girer. Bunlar geniş ailenin bir adım ötesi ve bir çok özelliği barındıran, aynı yörede doğmuş büyümüş insanlardır. "Nerelisin?" dendiğinde verilen bu yanıt, hemşehrilik ilişkisinin de çerçevesini çizer: "Darende'liyim" dediğinde, bu "Malatya"lı olmaktan daha dar bir kimlik alanını tanımlar; ama kişi için "hemşehri"nin kimler olduğu açıktır.

"Zor durumda kalırsan ..."

A Planı : Kalmamalısın. Bunun için alınması gereken önlemler vardır.

B Planı : Kalırsan, sana elini uzatması ve seni kendi dışında bir kimseye mahkum etmemesi gereken sosyal devlettir. İşte Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakıfları, insanın zor günlerinde yardımcı olması için, sosyal devlet tarafından hazırlanan güçlerdir.

C Planı : Eğer A ve B planları yürümezse C planı devreye girer; o da hemşehri ve hemşeri örgütlerdir. Çok masum görünen bu destek mekanizması, sosyal devlet eksikliğinden ortaya çıkar ve ulus devletin yıkılmasında da önemli bir rol oynar.

İşe almada, terfide, burs almada, yurtlarda yer bulmada, sağlık sorunlarının çözümünde hep hemşehri aranmaktadır. Bu öncelikleme, bir çok kamusal fonksiyonun hakkıyla yerine getirilmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Yine bu öncelikleme, tutucu kültürel değerlere sahiplenmeyi, bunu yapmayanların dışlanmasını getirmektedir. Aile-hemşehri dayanışmasının bu tutucu karakteri, toplumun ileri doğru atılım yapmasının da önünde engel oluşturmaktadır. Ayrıca sosyo-kültürel kümelerin bu denli işlev kazanması da, farklı kümeler arasındaki ayrılıkları derinleştirmekte ve ulus devlet bütünlüğünü zedelemektedir.

Öte yandan seçim sisteminin de yöresel temele dayanması, bu sıraladığımız hemşehrilik bağlarının siyasal planda da kendisini yeniden üretmesine, güçlendirmesine ve sürdürmesine neden olmaktadır.

Yine hemşehricilik, kendi varlık nedeni gereği, sınıfsal

örgütlenmeler başta olmak üzere, statükoyu değiştirmeye yönelik yapıların işlevlerini kısıtlamaktadır.

İnsanların "zora düştükleri" ve "en çok dayanışmaya gereksindikleri dönem", göç sonrası yeni ortamlarda yaşama mücadelesi verdikleri dönemdir.

Böylece göç ile gelen güçsüzlük, bir dayanışma ve kenetlenme ağı ile giderilmeye çalışılmaktadır. Eriyen sosyal devlet ve sosyal politikalarından yoksunluk olgusu, gerici ilişkileri beslemektedir.

Ulus devlet, yurttaşların kendi ekseni etrafında kenetlenmesini (aidiyet) öngörür. Bölgecilik, cemaatçilik-tarikatçılık, hemşehricilik gibi başka eksenler, onun gücünü zayıflatır ya da onun zaten gücünün zayıf olduğunun bir göstergesidir.

Ya göç neden olur? O da ulus devletin zayıflığından; yani yurttaşlar, sorunlarına "bireysel çözümler" aramasına gereksinme duyuramayacak durumda olmamasından kaynaklanmaktadır.

Göç, ulusal devleti zayıflatır; kan kaybetmesine neden olur. Gidenlerin en dinamik ve mücadeleci unsurlardır. Başka bir alimde de ayakta durabileceklerine güvenen, insanlardır. Onları kaybetmek, ulus devletin bugününün ve yarınının karartılmasıdır.

Göç olgusunu ve hemşehricilik faaliyetlerini, birer gösterge olarak görüp, buna yol açan ana nedenle mücadeleye ağırlık verilmelidir. Ulus devletin ekonomik yönden güçlenmesi ve sosyal devlet (demokratik, laik, sosyal hukuk devleti) işlevlerinin eksiksiz uygulanması tek çözümdür.

- Ne yapılmalı ?
1. Çalışma yerinde ve çalışırken kesinlikle sigara içilme-
  2. Taşlama yapan ve yardım eden işçi taşlama gözlüğü ve yüz siperi kullanmalıdır.
  3. İşçiler iş güvenliği ayakkabısı giymelidir.
  4. Taşlama sırasında kulağın korunucusunu kullanmalıdır.
  5. Taşlamaya ve ateşli işe başlamadan önce etraftaki ya-nıcı maddeler uzaklaştırılmalı ya da yanmaz mazerme ile izolasyonu sağlanmalıdır.
  6. Taşlama yapan işçilere, çalıştığı sırasındaki olası risk-ler ve bunlara karşı alınabilecek önlemler konusunda eğitim verilmelidir.
  7. Güvensiz hareket ve güvensiz durumlar yönetim tara-ndan denetlenmelidir.
  8. Taşlama yapılan ve kolay ulaşılabilecek yerde uygun yangın söndürme cihazı bulunmalıdır.
  9. İşçilerin periyodik sağlık kontrollerinde kulağın odiyog-ramları alınmalı ve göz muayeneleri vb. yapılmalıdır.

İKİ DAKIKA DÜŞÜN
> Sayfa 23'ün yanıtı

* Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni

Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci^(*)

Can UMUT ÇİNER**

Neoliberal küreselleşme döneminde Türkiye’de devletin dönüşümündeki temel aktörlerden biri Avrupa Birliği’dir. Türkiye Avrupa Birliği (AB) yolunda “yönetmelik kapasitesini” Topluluk normlarıyla uyumlu hale getirmek zorunda kalmıştır. Yönetmelik kapasitedeki uyum, Topluluk normlarının somutlaştığı, Müktesebat başlıklarının bazılarında köklü reformları öngörmektedir. AB Müktesebatı’nın bölgeselleşmeye ilişkin 22. başlığı olan “Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu” da bu türden reformların başlatıldığı bir alandır. Türkiye’de henüz açılmamış olan bu başlık, kamu yönetiminin Avrupalılaşması politikasının bir parçası olarak yürütülen bölgeselleşme (régionalisation (fr.) / regionalization (ing.)) politikasını Müktesebat’a uyumlu hale getirecektir. Türkiye’de söz konusu uyum süreci pek çok kamu otoritesinin eşgüdümüyle birlikte özellikle Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) ve Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) yönetiminde bir süredir devam etmektedir. Bu kapsamda, bölgesel kalkınma programları, sınır ötesi işbirlikleri, kırsal kalkınma programları, operasyonel programlar gibi bölgeselleşmenin temel araçları kullanılmaktadır. Bu araçların içinde kalkınma ajansları Türkiye için en kritik olmaktadır.⁽¹⁾

Kalkınma ajanslarının Türkiye’deki mevcut ve derin bölgesel eşitsizlik sorununa ne derece katkı sağlayacağı konusu tartışmalıdır. Bu makalede, Türkiye’de kalkınma ajanslarının kuruluş süreci AB bölge politikasına Türkiye’nin uyumu perspektifinde irdelenecektir.⁽²⁾ Çalışmanın temel savı, Türkiye’de kalkınma ajanslarının AB bölge politikasını uygulayacak birimler olarak AB etkisiyle kurulduğudur.

1. AB İlerleme Raporları

İlerleme Raporları, Katılım Ortaklığı Belgesi ve Finansman Zabitleri AB’ne aday ülkelerin bölgeselleşme politikalarını takip etmek için temel araçlardır. Bu politika bağlamında Türkiye, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile kamu politikalarının Avrupalılaşması süreçleri açısından çeşitli benzerlikler göstermektedir.⁽³⁾

Türkiye’nin AB bölge politikasına uyumu konusu 1998 tarihli ilk İlerleme Raporu’ndan⁽⁴⁾ beri gündemdedir. Türkiye’nin doğusu ile batısı arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar ve özellikle geri kalmış olan Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin sorunları Rapor’un odaklandığı meselelerdir. Geniş bölgesel farklılıkların kapatılması AB’ye uyum sürecinin önemli önceliklerden biri olarak tanımlanmıştır.⁽⁵⁾ 1999 İlerleme Raporu’nda⁽⁶⁾ ise mevcut aday ülkeler arasında bölgesel eşitsizlik sorununun en ciddi boyutlarda olduğu ülkenin Türkiye olduğu saptaması yer almıştır. 1999 İlerleme Raporu, Türkiye’de bölgeselleşme politikasının işlevsel yapılar aracılığıyla da gerçekleşeceğini bildirmesi bakımından önemlidir.

2000 yılında Türkiye AB katılım öncesi yardımı kaynaklarının eşgüdümüne yönelik mali bir fon programı kabul et-

miştir. 2000 yılı İlerleme Raporu’nda⁽⁷⁾, Türkiye’nin bölgeselleşme politikasının uygulanması için yapısal hazırlıklarını tamamlamadığı, istatistikî bölgeleri ve yapısal fonlar için temel birim kabul edilen NUTS 2⁽⁸⁾ (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) düzeyinde bölgesel örgütlenmelere sahip olması gerektiği belirtilmiştir.⁽⁹⁾ Bunun yanında DPT’nin bölgesel kalkınmadaki rolüne değinilmiş, henüz bölge büroları ve yerel kalkınma birimlerinin mevcut olmadığına altı çizilmiştir. Rapor’da öne çıkan bu noktalar Türkiye’nin uygulamalarında yön gösterici politika metinleri olmuştur. 2001 İlerleme Raporu’nda⁽¹⁰⁾ ise yapısal politikaların uygulanması için gereken yapıların kurulması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Raporda idari açıdan Türkiye’nin, “hem merkezi düzeyde (DPT veya bölgesel politika konusunda özel sorumluluk verilecek bir birim aracılığıyla), hem bölgesel düzeyde (bölgesel kalkınma idarelerinin kurulması), bölgesel kalkınmanın idaresine yönelik yapılarını güçlendirmesi” gerektiği ifade edilmiştir.⁽¹¹⁾

2. NUTS Hiyerarşisi

Ayrıca, 1998 İlerleme Raporu’ndan beri Türkiye’nin istatistik sistemiyle Avrupa’nın sistemi arasındaki uyumsuzluk ve Türkiye’de bölgesel düzeyde istatistikî verilerin toplanmaması eleştirilen bir konu olmuştur.⁽¹²⁾ Bu doğrultuda, Nisan 2001’de DPT, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Avrupa Birliği İstatistik Ofisi’nin (EUROSTAT) görüşleri doğrultusunda hazırlanan bir *Çalışma Raporu* ile istatistikî bölge birimleri belirlenmiştir. Çalışma Raporu kapsamında, Başbakanlık, Genel Kurmay Başkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı, DPT, Harita Genel Komutanlığı, DİE, ABGS, Milli Savunma Bakanlığı, Milli Güvenlik Kurulu’nun istatistik amaçlı bölgelemeyi bu kurumlar amaca uygun bulmuşlardır.

Bu doğrultuda, 2002 Eylül ayında çıkarılan Bakanlar Kurulu kararıyla⁽¹³⁾ daha önceden belirlenen istatistikî bölge birimleri çerçevesinde Türkiye istatistikî veri elde etme amacıyla “bölgeler” tanımlanmıştır. Karara göre, ülke genelinde NUTS un amacı, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölge politikalarının çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulması olarak belirlenmiştir.⁽¹⁴⁾ Türkiye’de NUTS sistemi üç düzeyde tanımlanmıştır. Buna göre, “Düzyey 3” kapsamındaki İstatistikî bölge birimleri 81 ildir. “Düzyey 2” İstatistikî bölge birimlerinin sayısı “Düzyey 3” kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu elde edilen 26 adet birimdir. “Düzyey 1” İstatistikî Bölge Birimleri ise “Düzyey 2” İstatistikî Bölge Birimlerinin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olan 12 birimden oluşmaktadır. Ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller, bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak “Düzyey 1” ve “Düzyey 2” olarak gruplandırılmışlardır.⁽¹⁵⁾

İstatistikî veri toplama amaçlı oluşturulan birimlerin oluşturulmasından kısa bir süre sonra, NUTS 2 düzeyindeki 26 bölgede, Avrupa Birliği’nin en önemli politikası olan bölge politikasına uyum bağlamında, kamu yönetimi

(*) Bu makale, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Yönetim Bilimleri) alanında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör., A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü (Yönetim Bilimleri)

sistemi içinde bölge kalkınma ajanslarının oluşturulması fikri tartışılmaya başlandı. Bu tartışmalar kamuda toplu bir reformun parçası olarak gündeme geldi ve bu bağlamda değerlendirildi.

2002 İlerleme Raporu'nda⁽¹⁶⁾ istatistikî bölgelerin oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılmış olmasını önemsenmekte, bunun dışında yeni bir adım atılmamış olması eleştirilmektedir. NUTS'un, bölgesel gelişme amaçlarına yönelik olarak ve özellikle NUTS 2 düzeyinde, bölgesel istatistikler, iller arası koordinasyon, bütünleşmiş bölgesel kalkınma planlarına hazırlık, kamu yatırımlarının bölgesel dağılımı ve bölgesel yardımların öncelikli alanlarının AB rekabet kuralları ile uyumlu şekilde tanımlanması amacıyla kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Böylelikle İlerleme Raporu, NUTS'un Türkiye'de nerelerde kullanılacağına dair ipuçlarını vermiştir. Rapor, ayrıca, etkili ve modern bir bölge politikasının oluşturulmasına öncelik verildiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda, 2003-2005 dönemine ilişkin olarak, entegre bölgesel kalkınma planlarını içeren ve kalkınmada öncelikli yörelere yönelik bir ulusal kalkınma planının NUTS 2 düzeyinde hazırlanmasının; Beş Yıllık Kalkınma Planının (2006-2010) müktesebatin gerektirdiği şekilde, Topluluk standartlarına uygun ve bölgesel içerikli olarak hazırlanmasına yönelik gerekli çalışmaların yapılması gerektiği; bakanlıklar arası koordinasyonu ve planlamanın her aşamasında katılımı sağlayarak, bölgesel kalkınmayı, merkezi ve bölgesel düzeyde (NUTS 2 düzeyinde bölgesel kalkınma birimlerinin kurulması yoluyla) yürütecek olan idari yapıları güçlendirmesinin; Güneydoğu Anadolu'daki bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasının; katılım öncesi fonların uygulanmasına hazırlanmak için idari kapasitesini geliştirilmesinin gerekliliği Rapor'un üzerinde durduğu konular olmuştur.⁽¹⁷⁾

Bu dönemde, kamu yönetimi reformu tartışmalarının da alevlendiği bilinmektedir. 2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti'nin 3 Ocak 2003 tarihli Acil Eylem Planı'nda "Bölgesel Kalkınma Ajansları Kurulacak" başlığı yer almıştır.⁽¹⁸⁾ Daha sonra hazırlanan, 25 Nisan 2003 tarihli Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarı Taslağı'nın "bölge kalkınma ajansları kurulması"na ilişkin 25. maddesinde de ajansların kurulması ile ilgili bir madde yer almıştır.⁽¹⁹⁾ Bu tasarı taslağındaki madde kamu yönetimi reformuna karşı toplumsal muhalefetin de etkisiyle daha sonra gündeme getirilememiştir.⁽²⁰⁾ Bunun yanında reform çerçevesinde bölge kalkınma ajanslarının kurulmasını öngören ilk hali 24, ikinci hali 19 maddelik *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı Taslakları* ortaya atılmıştır.⁽²¹⁾

Ayrıca, 24 Temmuz 2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatinin Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı kararında da bölge kalkınma ajanslarının kurulması ile ilgili bir bölüm vardır.⁽²²⁾

2003 İlerleme Raporu⁽²³⁾ da daha önceki Raporda çalışmalarının yapılmasından memnuniyet duyduğu istatistikî bölge birimlerinin 2002 yılının Eylül ayında oluşturulmuş olmasını olumlanmakta, burada bölgesel kalkınmayı sağlayacak birimlerin oluşturulması gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, Rapor 2004-2006 dönemini kapsayacak olan Ulusal Kalkınma Planı, 2003 yılı sonu itibarıyla DPT tarafından hazırlandığını bildirmektedir.⁽²⁴⁾

2004 yılı İlerleme Raporu'nda⁽²⁵⁾ ise bölgesel gelişme alanında yönetsel düzeyde reform talepleri ön plana çıkmaktadır. Bölgesel düzeyde örgütlenme açısından ilerleme kaydedilmemiş olması eleştirilmekte, bunun yanında dört hizmet birliğinin kurulması, Ön Ulusal Kalkınma Planı'nın (2004-2006) hazırlanması çabaları olumlanmaktadır. Ayrıca, bölge kalkınma ajanslarının kurulmasına ilişkin yasa taslağının varlığına rağmen Türkiye'nin müktesebata uyum yolunda attığı adımlar yeterli görülmemekte, bölgeselleştirme politikasını uygulayacak kapasitenin merkez ve yerelde oluşturulması gerekliliğinin altı çizilmektedir.⁽²⁶⁾

3. Ajansların Kuruluşunda Dönüm Noktası: 2004 Finansman Zaptı

2004 tarihli Türkiye ile AB arasında Ankara'da imzalanan Finansman Zaptı Bakanlar Kurulu tarafından 31 Ekim 2005 tarihinde onaylanmıştır.⁽²⁷⁾ Finansman Zaptı'nda, Birlik bütçe kaynaklarından finanse edilecek ve uygulanacak programlar belirtilmiştir. Finansman Zaptı'nın eki dikkatle incelendiğinde kalkınma ajanslarının kuruluşunun nedeni net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Buna göre, Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında 2004 yılı Türkiye Ulusal Programı'nın Ekonomik ve Sosyal Uyum başlığı altında TR 0405.01 no'lu Ön Ulusal Kalkınma Planı'nın (ÖUKP) Uygulanmasının Desteklenmesi projesi kapsamında, plana uygun olarak ekonomik ve sosyal uyum tedbirlerinin uygulamaya hazırlanmaları için merkezi, bölgesel ve yerel yönetimlerde kapasite oluşturulacağı belirtilmektedir. Bu amaca da, tarafların proje değerlendirmesi, geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve rehberlik bakımından kapasitelerinin artırılması yoluyla ulaşılabileceği belirtilmiştir. Bu başlık altında ayrı bir paragrafta yazılan şu cümle Türkiye'de kalkınma ajanslarının kurulması yönünde AB isteğini açıkça ortaya koymaktadır:

"Bölgesel Kalkınma Ajanslarına ilişkin kanunun kabulünden önce hiçbir sözleşme imzalanmayacaktır."⁽²⁸⁾

4. Ajansların Kurulma Süreci

Kamu yönetimi reformu tartışmalarının gündemde olduğu bir muhalefetle karşı karşıya kalması üzerine hazırlanan iki taslağın ardından gelen 19 Ocak 2005 tarihli yeni taslakta bölge kalkınma ajansı yerine "kalkınma ajansı" terminolojisi kullanılmıştır. Türkiye'de tarihsel olarak "bölge" kavramının çağrıştırdığı siyasal sorunlarla kalkınma ajanslarının muğlaklığının buna neden olduğunu söylemek mümkündür.

2005 İlerleme Raporu'nda⁽²⁹⁾ Türk kamu yönetiminde bölgeselleştirme ve yerelleştirme politikasının uygulanmasına yönelik hukuki altyapının düzenlendiği belirtilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'de bölgeselleşmenin Kamu Yönetimi Temel Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu, Belediye Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu ile ilgili olduğu vurgusu yapılmış, bu yasalarla birlikte yetki devrinin gerçekleşeceği ve yerel demokrasinin canlanacağı iddia edilmiştir. Görüldüğü gibi yerelleştirme ve bölgeselleştirme reformları Rapor'da Türkiye'nin önemli gerçeklikleri olarak belirlenmiştir.

25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun⁽³⁰⁾ ile "kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel po-

tansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plâni ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak” amacıyla kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmüştür. Kalkınma Ajanslarının kurulması da Bakanlar Kurulu kararı ile olacağı belirlenmiştir. Bu doğrultuda İzmir ve Adana-Mersin’de iki kalkınma ajansı 2006’nın Temmuz ayında kurulmuştur.⁽³¹⁾

2006 Yılı İlerleme Raporu’nda⁽³²⁾ ise kalkınma ajansları yasasının yürürlüğe girdiği belirtilmekte, ancak istatistiki bölge birimlerinin kullanım ve farkındalık düzeyinin halen yeterli olmadığı eleştirilmektedir. Rapor, öncekine benzer şekilde, tüm NUTS 2 bölgelerinde kalkınma ajanslarının kurulması gerekliliğinin altını çizmektedir.

Daha önce nüveleri olan bölgeselleşme politikasının, kalkınma ajansları ile birlikte daha net ve cesur bir biçimde ifade edildiği öne çıkmaktadır. 2006 Raporu bu anlamda diğer raporlardan ayrılmaktadır: “Amaç 26 NUTS II bölgesinde kalkınma ajansı kurmaktır, ancak bunların kanun hükmünde kararnameyle kurulmaları birkaç yıla yayılabilecektir. Bu ajansların temel amacı bölgesel kalkınmayı hızlandırmak, özel ve kamu kesimleri arasında işbirliğini geliştirmek ve bölgeler arası kalkınmışlık dengesizliklerinin azaltılmasını sağlamaktır. Kalkınma ajansları kısmen ulusal bütçeden ayrılacak payla, kısmen de İl Özel İdareleri (yerel makamlar) ve belediyeler tarafından finanse edilecektir. Kalkınma ajanslarının ayrıca, daha fakir olan bölgelerde gerçekçi olmamakla birlikte, işletme gelirleri elde etmeleri de beklenmektedir. Kalkınma ajanslarının rolü ve işlevleri bir miktar kaygı uyandırmaktadır.”⁽³³⁾

Geri kalmış bölgelerde ajansların işletme gelirlerini elde etmeleri beklenmesini gerçekçi bulmayan Rapor, kalkınma ajanslarının işleyişinin de önemli ipuçlarını ortaya koymaktadır. Kalkınma ajanslarının kurulmasının gelişmiş bölgelerden başlayacağını işaretlerinden biridir. Bu türden bir yapının bölgeselleşmeye yol açabilmesi ancak yapının gelişmiş bölgelerden başlamasıyla gerçekleşebilir.⁽³⁴⁾

5. Anayasa Mahkemesi Kararı ve Sonrası

Anamuhalefet partisi (Cumhuriyet Halk Partisi) tarafından Mart 2006 tarihinde Anayasa Mahkemesi’ne açılan davada 5449 sayılı yasanın bazı hükümlerinin iptali istenmiştir.⁽³⁵⁾ Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Temmuz 2006’da, Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu kararı⁽³⁶⁾ ve Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in bazı maddelerinin iptali istemiyle Danıştay’a yürütmeyi durdurma davası açmıştır. Danıştay, 30 Ocak 2007’de TMMOB’un talebini haklı bulmuştur.⁽³⁷⁾ Buna göre, Danıştay, 5449 sayılı yasanın 3, 8 ve geçici 2. maddelerinin Anayasasının başlangıcı kısmına, 2., 11., 123., 126. ve 127. maddelerine aykırı olduğuna hükmederek bu maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur. Danıştay, bu aykırılık nedeniyle, yasaya göre düzenleme yapan Bakanlar Kurulu Kararı’nın da hukuka aykırı olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁽³⁸⁾ Böylelikle, Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu kararının Anayasa Mahkemesi tarafından karar verilinceye kadar ve Anayasa Mahkemesi tarafından 5 ay içinde karar verilmemesi halinde yeniden karar verilmek

üzere yürütülmesinin durdurulmasına 14 Temmuz 2007 tarihinde oybirliği ile karar verilmiştir.⁽³⁹⁾

Danıştay kararındaki temel sav, kalkınma ajanslarının Türkiye’nin idari yapısında olmayan bir idari teşkilatlanmaya öngördüğü yönündedir.

Budönemdeyayımlanan2007yılıİlerlemeRaporu’nda⁽⁴⁰⁾ ise kalkınma ajanslarına karşı olan toplumsal muhalefet ve yasanın Türkiye’nin “toprak bütünlüğünün” bozulacağı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesi eleştirilmektedir. Ayrıca İzmir ve Adana’da kurulan iki ajansın faaliyetlerinin de bu yüzden askıya alındığı vurgulanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, 30 Kasım 2007’de kendi ve ülke tarihi açısından daha sonra çok tartışılacak bir karar almıştır. Buna göre, Mahkeme, 5449 sayılı yasada genel olarak Anayasaya aykırılık saptamamış, vergi muafiyeti ve atamaya ilişkin iki hükmün iptalini istemiştir. Mahkeme, 18. maddenin üçüncü fıkrasında yer alan “Bu fıkra kapsamındaki kişilerden, önceki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolarına müşterek kararname ile atanmaların, bu fıkraya göre yapılacak atama işlemleri ilgili bakan onayı ile yapılır” tümcesinin ve yasanın 26. maddesinin Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline oybirliğiyle karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, iptal edilen 26. maddenin doğuracağı hukuki boşluğu kamu yararını ihlal edici nitelikte gördüğünden Anayasasının 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı yasanın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince bu maddeye ilişkin iptal hükmünün, kararın RG’de yayımlanmasından başlayarak üç ay sonra yürürlüğe girmesine oybirliğiyle 30 Kasım 2007 tarihinde karar vermiştir.⁽⁴¹⁾

Anayasa Mahkemesi’nin kararında bazı üyeler karşı oy vermelerinin gerekçelendirmişlerdir. Bu dilekçenin özünü kısaca değinilecek olursa, AB ile uyum çerçevesinde bölge düzeyinde yapıların kurulması gerektiği AB İlerleme Raporları’nda belirtilmiştir. AB fonlarının önemli bir kısmı bölge düzeyinde kullanılmakta olduğunun altı çizilerek kalkınma ajanslarının görevleri bununla ilişkilendirilmiştir. Ancak karşı oy verenlere göre, devlet kalkınma konusunda görevleri belirlerken Anayasal sınırları aşamaz, Anayasa’da öngörülen idari yapılanma dışında bir model belirleyemez. Kalkınma ajanslarının DPT, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Türkiye Yatırım ve Destek ve Tanıtım Ajansı ile ilişkilendirilmesi ve bunlara yetki ve sorumluluklar verilmesi, ajansların merkezi yönetim içinde yer aldıkları olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir.⁽⁴²⁾

Kısaca, Anayasa’da olmayan bir yapının, Anayasa’ya dayandırılmadan Anayasa’ya uygunluk kararı verilmiştir. Anayasa Mahkemesi kalkınma ajanslarına ilişkin verdiği kararlar kalkınma ajanslarının önünün açılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, bölgeselleşme ve yerelleşme politikasının da önemli bir aktördür.

2008 Yılı İlerleme Raporu⁽⁴³⁾ ise Anayasa Mahkemesi’nin kararını olumlu karşılanmaktadır.⁽⁴⁴⁾ Rapor, bölgeselleşmenin hukuki düzeyde gerçekleştiğinin belirtse de bölgeselleşme ve yerelleşme düzeyi açısından Türkiye’yi halen yeterli görmemektedir.

Danıştay’ın Yürütmeyi Durdurma kararı nedeniyle faaliyetleri duran ajanslar, Anayasa Mahkemesi’nin kararın yayımlanmasından sonra 2008 yılının Mart ayında yeniden çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca, 22 Kasım 2008

tarihinde ise 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararı⁽⁴⁵⁾ ile Türkiye'de 8 adet daha kalkınma ajansı kurulmuştur. Bunlar, İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Konya, Erzurum, Gaziantep, Mardin ve Van illerindedir. Son olarak ajansların NUTS 2 düzeyinde 26 sayısına ulaşması 25 Temmuz 2009 tarihli 15236 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla gerçekleşmiştir. Buna göre Tekirdağ, Balıkesir, Denizli, Kütahya, Bursa, Kocaeli, Ankara, Isparta, Hatay, Nevşehir, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Trabzon, Kars, Malatya merkez olmak üzere 16 adet kalkınma ajansı kurulmuştur.⁽⁴⁶⁾

Değerlendirme

Türkiye'de devlet ve toplum köklü bir değişim içindedir. Bu değişim, özellikle AB etkisiyle, Türkiye'ye yabancı yeni yönetsel gerçekliklerin nakliyle gerçekleşmektedir. Türkiye'de kalkınma ajanslarının gündeme gelişi, tartışmalara konu oluşu ve uygulanışı da bu doğrultuda gerçekleşmiştir. 2004 Finansman Zaptı'ndaki açık ifade, ajansların AB bölge politikasının gerekliliği olarak sunulduğunu bize göstermektedir.

Türkiye'de NUTS 2 düzeyinde kalkınma ajanslarının kurulma süreci tamamlanmıştır. Ajansların tümünün fiili olarak faaliyete geçmesiyle birlikte yerel düzeyde pek çok değişikliklerin gerçekleşeceği iddia edilebilir. Özellikle, bundan sonraki süreçte, yerel düzeyde kalkınma ajansları aracılığıyla ulaşacak ekonomik hareketlilik, küresel ile yerel bölgede buluşturacağından yerelde toplumsal ve siyasal değişimleri beraberinde getirecektir. Niteliği ve yapısı itibarıyla kalkınma ajansları, yerel düzeyde iş yapmak isteyen çeşitli aktörlerin doğrudan küresel ekonomik piyasalarla iş yapması gerçeğini getirecektir.

Ancak burada, derin bir incelemeye gerek kalmadan yapılabilecek bazı saptamalar vardır. İlk olarak, Türkiye'nin ulusal düzeyde kalkınma sorununa yaklaşımları ile kalkınma ajansları ilişkisinin net bir biçimde tanımlanması gerekir. Kalkınma ajansları "yurt düzeyinde topyekün" bir kalkınma modeli midir? Yoksa yerel düzeydeki çıkar sahiplerinin güdümünde girişimlerden mi oluşmaktadır? İkinci olarak, proje temelli olarak çalışacak ajanslarda AB'nin çeşitli kanallarla etkisi olacağına şüphe yoktur. Bu kanallar, hem yerel hem de merkezi düzeyde, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin yönetime katılımıyla çeşitlenecektir. Bu çeşitlenme içinde, AB merkezli olarak çalışan lobiler, danışmanlık şirketleri ve özellikle yüksek bütçeli sektörel projelerde yer alacak çok uluslu şirketlerin bu yapının temel aktörleri olacağı kolaylıkla iddia edilebilir.

Elbette, bu yapıyı, yerel yönetimlerde son dönem yapılan diğer reformlarla birlikte de düşünmek gerekir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin uzun vadede önemli gerçekliklerinden birinin bölge düzeyi olacağı ortaya çıkacaktır.

Dipnotlar

- (1) Menaf Turan (der.), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir? Ne Değildir?*, YAYED, Paragraf Yayınları, Ankara, 2005.
- (2) Massicard'a göre, bölge olgusunu Türkiye'nin AB'ye üyeliği etkisiyle incelemek oldukça zengin bir inceleme konusudur. Massicard, her ne kadar bu gerçeği kabul etse de, Türkiye'nin bölgeselleşme politikasında iç dinamiklerin de etkili olduğunu vurgulamaktadır. Elise Massicard, "Regionalisme Impossible, Régionalisation Improbable .La Gestion Territoriale en Turquie a l'Heure du Rapprochement avec L'Union Européenne", *Revue d'études comparatives Est-ouest*, Vol.39, N.3, 2008, s.171-203
- (3) Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilgili gerek kamu yönetimi gerekse siyaset bilimi yazınında pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu ülkelerin post-sosyalist dönüşümünde bölgeselleşme reformları AB'ne üyelik stratejisi açısından temel oluşturmıştır. G. Marcou, "Regionalization for Development and Accession to the European Union: A Comparative Perspective", G. Marcou (ed.), *Regionalization for Development and Accession to the European Union: A Comparative Perspective*, Local Government and Public Service Initiative, 2002, s.13-27.
- (4) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu, s.39.
- (5) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu, s.41.

- (6) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu, s.41-42.
- (7) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu, s.4.
- (8) Bu çalışmada İBS kısaltması yerine AB terminolojisine uygun olarak İBS'nin yabancı dilediği kısaltması olan NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques), kullanılmıştır.
- (9) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu, s.44-45.
- (10) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu, s.76.
- (11) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu, s.76.
- (12) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu, s.38.
- (13) Bölgesel İstatistiklerin Toplanması, Geliştirilmesi, Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Analizlerinin Yapılması, Bölgesel Politikaların Çerçevesinin Belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine Uygun Karşılaştırılabilir İstatistik Veri Tabanı Oluşturulması Amacıyla Ülke Çapında İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasının Tanımlanmasına İlişkin Karar, RG. 22.09.2002, 24884, Bk: 2002/4720.
- (14) Madde 1.
- (15) Madde 2.
- (16) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu, Ankara, Ekim 2002, s. 96-97.
- (17) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu, Ankara, Ekim 2002, s. 96-97.
- (18) KYR 37: "Kaynakların merkezden dağılımı bugüne kadar bir yandan gereksiz ve verimsiz yatırımların yapılması yoluyla kaynak kullanımında israfı neden olurken, aynı zamanda bölgeler arasında ve iller arasında da gelişmişlik farklarının artmasına da yol açmıştır. Kaynakların yerinde ve daha etkin kullanılması, iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamak amacıyla AB İstatistik Bölge Düzeyleri (NUTS) dikkate alınarak alt bölge düzeyinde yeni hizmet bölgeleri ve birimleri oluşturulacaktır. Bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı politikalar merkezi yönetim tarafından, iller arası gelişmişlik farklarının giderilmesine yönelik çalışmalar ise hizmet bölgeleri tarafından yürütülecektir. Bu sistemde merkezden doğrudan yerel düzeyde küçük ölçekli projelere ödenek tahsis edilemeyecektir. Yerel ihtiyaçlara göre Bölgesel Kalkınma Ajansları yatırımları organize edecektir." www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/224/aep.pdf, *Erişim Tarihi: 05.05.2009*.
- (19) "Ulusal kalkınma planı ile uyumlu olarak İBB-2 düzeyinde araştırma yapmak, katılımcı yöntemlerle gelişim stratejileri oluşturmak, iller arası koordinasyonu sağlamak, kamu özel kesim sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini artırmak, bölgesel gelişimi hızlandırmak ve özel girişimciliği desteklemek amacıyla bölge kalkınma ajansları kurulur. Bölge kalkınma ajanslarının kuruluşu, görev ve faaliyetleri, merkezi yönetim ile ilişkileri kanun ile düzenlenir."
- (20) Birgül A. Güler, "Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?", *Memleket Mevzuat*, Sayı: 8, Şubat 2006, s.25 (25-27).
- (21) YAYED, "Türkiye'de Bölge Kalkınma Ajansı Adımları", *Memleket Mevzuat*, C.4, S.46, Nisan 2009, s.5.
- (22) "Bölgesel Kalkınma Ajansları: Kaynakların merkezden dağılımı bu güne kadar bir yandan gereksiz ve verimsiz yatırımların yapılması yoluyla kaynak kullanımında israfı neden olurken, aynı zamanda bölgeler arasında ve iller arasında gelişmişlik farklılıklarının artmasına da yol açmıştır. Kaynakların yerinde ve daha etkin kullanılması, aynı bölge içindeki iller arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamak amacıyla AB normlarına uygun olarak ülkemiz için tanımlanmış olan İstatistik Bölge Birimleri (NUTS) dikkate alınarak alt bölge düzeyinde yeni hizmet bölgeleri ve birimleri oluşturulacaktır. Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı politikalar merkezi yönetim tarafından, bölgesel potansiyellerin hareket ettirilmesi ve iller arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine yönelik çalışmalar ise Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından yürütülecektir. Bölgesel Kalkınma Ajansları katılımcı yöntemler kullanılarak ve bölgedeki bütün ilgili kesimleri bir araya getirerek "bölge gelişim stratejisi" oluşturacak, ulusal ve uluslararası fonların bölgesel stratejiye uygun olarak kullanımına aracılık edecektir." RG.24.07.2003, 25178 Mükerrer.
- (23) Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu, Ankara, Aralık 2003, s.100-101.
- (24) "Kurumsal yapılanmalarla ilgili olarak ise, 2002 yılı sonlarında DPT içinde, diğer konuların yanı sıra, özellikle katılım öncesi bölgesel kalkınma programları konusunda çalışacak yeni bir daire kurulmuştur. Tam işlevsel Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasının birincil nedeni, DPT tarafından bazı NUTS 2 bölgelerinde hizmet birlikleri oluşturulmuştur. Yeni girişimlerin sonucu olarak daha önceden kurulanlara ilaveten 2003 yılında 4 hizmet birliği daha oluşturulmuştur. Hizmet birliklerinin görevleri ve bu birliklere sağlanacak mali kaynak henüz belirlenmemiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği koordinasyonunda, DPT ve ilgili bakanlıkların katılımıyla oluşturulmuş bulunan çalışma grubu tarafından, bölgesel politika alanındaki AB müteabebati dikkate alınarak, ilgili RG mevzuatı sistematik olarak gözden geçirilmelidir... Bölgesel politikaların uygulanması amacıyla, merkezi ve bölgesel düzeyde yeterli kapasitenin oluşturulması gerekmektedir. Bölgesel düzeyde, hizmet birliklerinin Yapısal Fonları uygulayacak yapıları oluşturmaları mümkün görülmemektedir. İzleme, değerlendirme ve mali yönetim ve kontrol konularında kurumsal yapıların oluşturulması gerekmektedir."
- (25) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu, s.113-114.
- (26) Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu, s.114.
- (27) RG. 17.11.2005, 25996.
- (28) RG. 17.11.2005, 25996, *Finansman Zaptı Eki*, s.16.
- (29) Türkiye 2005 İlerleme Raporu.
- (30) RG. 08.02.2006, 26074.
- (31) RG.06.07.2006, 26220, *Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın Yürürlüğe Konması*.
- (32) Türkiye 2006 İlerleme Raporu, s. 55-56.
- (33) Türkiye 2006 İlerleme Raporu, s. 55-56.
- (34) Türkiye 2006 İlerleme Raporu, s. 55.
- (35) TBMM Üyeleri Ali Topuz, Haluk Koç ile birlikte 131 milletvekili iptal davasını açmıştır. E. 2006/61.
- (36) Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı, 2006/10550.
- (37) Danıştay, 10.D., E. 2006/5588.
- (38) Danıştay, 10.D., E. 2006/6670, 14.3.2007.
- (39) Danıştay, 10.D., E. 2006/6670, 14.3.2007.
- (40) Türkiye 2007 İlerleme Raporu, s.57-58.
- (41) AMK, E. 2006/61, K. 2007/91, 30.11.2007.
- (42) AMK, E. 2006/61, K. 2007/91, 30.11.2007.
- (43) Türkiye 2008 İlerleme Raporu, s.65-67.
- (44) Türkiye 2008 İlerleme Raporu, s.66.
- (45) RG. 22.11.2008, 27062.
- (46) RG. 25.07.2009, 27299.

Üreticiden Tüketicie Aktarılan Yalnızca Ürün Değil; Yaşamsal Sorunlar ve Hastalıklar da Var

Derleyen: Onur SUNAL*

ILO Konferansı 2009: Küresel İş Pakti

ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) her yıl düzenlediği Uluslararası Çalışma Konferansı, bu yıl 98. kez toplandı. Hükümetlerin 2 delege, işçi ve işveren temsilcilerinin 1'er delegeyle katıldığı ve her delegenin eşit oy hakkına sahip olduğu Konferans, 3 Haziran-19 Haziran 2009 tarihleri arasında yapıldı.

Küresel olarak artan işsizlik, eşitsizlik ve yoksulluk, son zamanlarda yaşanan iktisadi krizin bir yansıması olarak görülüyor. ILO, 19 Haziran 2009 günü, iktisadi iyileşmeyi, iş yaratmayı ve çalışan insanların işlerini korumayı hedefleyen ulusal ve uluslararası politikalara yol gösterici olacak "Küresel İş Pakti'ni" kabul etti.

Sürdürülebilir, adil, dengeli ve doğa ile uyumlu yeşil bir büyüme hedefinden taviz vermeden, mümkün olduğunca kısa sürede istihdam yaratacak bir iktisadi kalkınmaya gereksinim duyulduğunu belirten ILO Genel Yönetmeni Juan Somavia, yeni kabul edilen Pakt'ın bütün ILO üyeleri tarafından desteklendiğini ve bu derlemenin daha önce denenmiş politikalara dayandığını ifade etti.

ILO'nun 3 gün süren Küresel İş Doruk Toplantısı'nda; devlet başkanları, bakanlar, işçi ve işveren liderlerinin büyük bir desteği ile Küresel İş Pakti kabul edildi. Ayrıca, G-20 sürecine ILO'nun çok daha aktif olarak katılımının da tartışıldığı, Londra'da Nisan ayında yapılan son G-20 toplantısında, sosyal koruma ve istihdam konuları da gündeme gelmişti. ILO'nun aktif olarak G-20 sürecine katılımı, aynı zamanda ILO Konferansı'nda yapılan Küresel İş Doruk Toplantısı'nda da, büyük bir destek gördü.

ILO'ya üye olan 183 ülkenin, 4.000'i aşkın temsilcisinin bulunduğu Uluslararası Çalışma Konferansı'nda Juan Somavia, dünyayı içinde bulunduğu krizden, reel ekonominin aktörleri olan işçi ve işveren dünyasının temsilcilerinin kurabileceğini söyledi. Somavia konuşmasında, "Sizler; işçilerin ailelerinin, işverenlerin, şirketlerin, kurumların ve devletlerin seslerisiniz. Dünya liderleri, bir değişime gereksinim olduğunu söylüyor. Fırsatlar yaratılmak, yatırım yapmak ve çalışanlar korunmak zorunda. Krizden çıkışın başka yolu yok. Bu, bizim için bugün bir meydan okuma ve gelecek için bir büyük taahhüt" dedi.

ILO'nun yayınladığı son bir rapora koşut olarak hazırlanan Pakt, işsizlik oranlarındaki büyük artış ve bunun getirdiği yoksulluk tehlikesine karşı, bir acil eylem planı olma niteliği taşıyor. Bu yıl, bir iktisadi düzleme gerçekleşse bile, küresel istihdam krizinin etkilerinden kurtulmanın, 6-8 yıl süreceği düşünülüyor. Her yıl, küresel olarak 45 milyon insanın, işgücüne dahil olduğu düşünülürse- ki bunların önemli bir bölümü genç ve kadın- gelecek 5 yıl içerisinde, 300 milyon iş yaratılması gerekiyor.

ABD'de Minnesota'da Salmonella Paniği

Salmonella, insanlarda ishali hastalığa neden olan bir bakteri grubudur. Genellikle, hayvan dışkı bulaşmış yiyecekler yoluyla yayılır. Bu bakteri, daha çok pişirildikten hemen sonra yenmeyen ya da dondurulan gıdaların tüketilmesi sonucu, insan vücuduna geçebilir. Yiyecek zehirlen-

mesine neden olur. Aynı zamanda iguana ve kertenkele gibi hayvanlara dokunulması sonucunda da insanlara geçebilir. Salmonella'nın birçok farklı tipi vardır. S. typhimurium ve S. enteridis ABD'de en sık rastlanan tipleridir. Hastalığın kaynakları şunlardır:

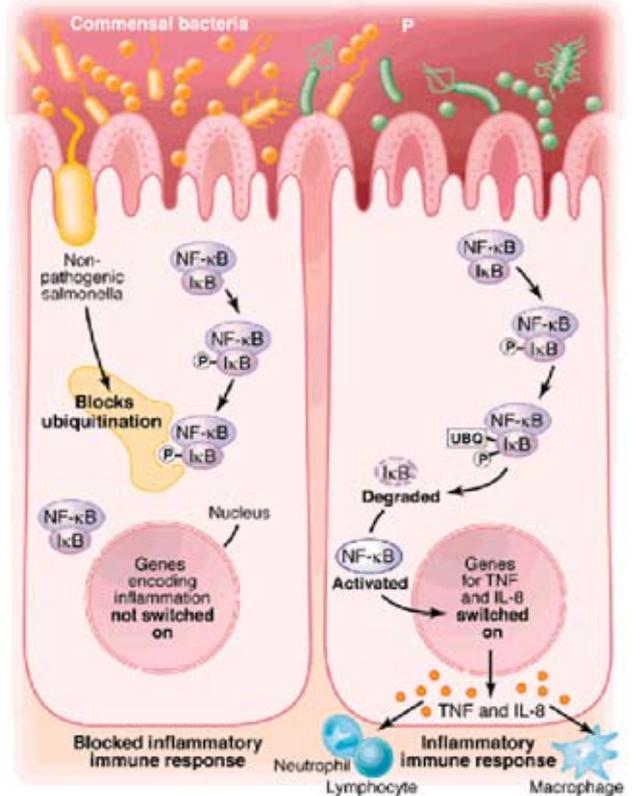
-Çiğ ya da az pişmiş et, tavuk, yumurta ya da pastörize olmayan sütte bulunabilir (pastörize olmayan sütten üretilen ürünler).

-Birçok hayvan kökenli çiğ yiyeceklerde bulunabilir, ancak yiyecekleri pişirmek çoğunlukla Salmonella'yı öldürür.

-Gıda ürünleri, yıkanmamış mutfak malzemeleri ya da bazı ev hayvanlarının dışkılarıyla temastan sonra ellerin yıkanmaması sonucu da görülebilir.

Amerikan Yiyecek ve İlaç Yönetimi (FDA- Food and Drug Administration), Minnesota Plainview'de bulunan, Plainview Milk Products Cooperative adlı süt ürünleri üreten bir firmanın, son iki yıl içerisinde ürettiği toz sütlerini, kesilmiş süt sularını, meyve stabilizörlerini(dezenleyici) ve kalınlaştırıcı sakızlarını, bu ürünlere salmonella bulaşmış olabileceği için geri çağırdığını duyurdu. Bu ürünler, diğer endüstrilerden gelen müşterilere de satılmıştı. Bu ürünleri, ara-ürün olarak kullanmış olan diğer firmaların ürünlerinin de, salmonella taşıyor olma olasılığı kuvvetli. Plainview ürünlerinin hiçbirisi, doğrudan halka satılmamıştı.

Plainview, bu ürünlerin üretimini tamamen durdurdu ve müşterilerinin hepsine bu ürünleri geri çağırdığını duyurdu. Şu an için toplatma, sadece endüstriyel müşteriler için geçerli. FDA yaptığı açıklamada, araştırma ve bilgi toplama sürecinin halen devam ettiğini, yeni bilgilerin anında kamuoyu

* Araştırmacı, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

ile paylaşılacağını duyurdu. Tüketicilerin eline geçmiş bulunan ürünlerin toplatılması ise, zaman içerisinde mümkün olabilir.

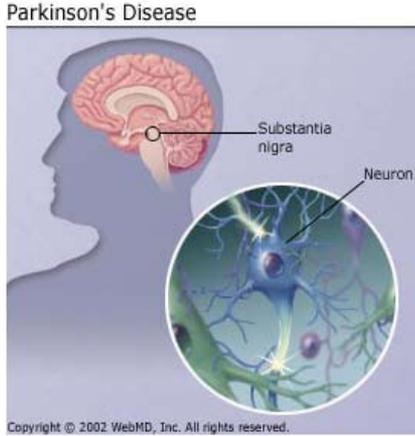
FDA yiyecek bölümü komisyonu üyelerinden Dr. David Acheson, bu toplatma kararının halk sağlığını korumak açısından önemli olduğunu vurguluyor. Acheson, bu girişimin federal devlet, yerel yönetim ve hükümetin ortak çalışması ile sürdürüldüğünü belirtiyor. FDA'nın firmaya yaptığı denetim sonucunda, bazı üretim araç ve gereçlerinin, salmonella taşıdığı belirlenmişti. FDA, 100 gramlık Dairyshake tozunun içinde salmonellaya rastalayınca, bu olay ortaya çıkmıştı. Plainview firması, endüstride sıkça kullanılan bu tozun ana malzemesini ürettiği için, konu ulusal çapta büyük bir önem taşıyor. Görünüşe bakılırsa, oldukça çok miktarda ürün, toplatılmak üzere geri çağırılacağı benziyor.

Fransız Çiftçileri: Pestisit ve Parkinson Hastalığı

Pest, tarımsal ürünlere zarar veren böcekler, otlar ve mantarlardır. Pestisitler ise, pestlere karşı kullanılan kimyasallardır. Pestisitlerin, kontrol altına almaya çalıştıkları pestler üzerinde etkili olabilmeleri için, biyolojik açıdan aktif veya toksik (zehirli) olmalıdırlar. Pestisitler, toksik oldukları için aynı zamanda insanlar, hayvanlar ve diğer organizmalar ve çevre için de tehlikelidirler. Parkinson hastalığı ise, beyinde hareketlerimizden sorumlu olan hücrelerin ufak bir bölümünün hasara uğraması ve eksilmesi (dejenerasyon) sonucu ortaya çıkan bir hastalıktır. Hareketlerimizi yönlendiren hücreler, dopamin adı verilen kimyasal bir madde salgılamaktadır. Dopamin, bilgileri bir sinir hücresinden diğerine gönderir. Beyinde yeterli dopamin yapılmazsa hareket ve denge işlevleri etkilenerek Parkinson hastalığı belirtileri ortaya çıkar.

Yeni bir epidemiyolojik çalışma, Fransız çiftçilerinin pestisitlere sunuk (maruz) kalması ile ilgili olarak, özellikle organoklorür insektisitlerinin, Parkinson hastalığına neden olabileceğini ortaya koydu. Annals of Neurology adlı Amerikan Nöroloji Derneği'nin periyodik dergisinde yayınlanan çalışma, oldukça ilgi gördü.

Alexis Elbaz önderliğinde, Inserm'de - Fransız Ulusal Sağlık Araştırmaları Merkezi-yürütülen çalışmada, Fransız Sağlık Sigortası Organizasyonu tarafından düzenli olarak pestisitlere sunuk

kaldıkları bildirilen tarım işçileri, University Pierre et Marie Curie'nin de desteği ile incelendi. İş sağlığı doktorları, katılımcılarla yaptıkları görüşmeler ve çiftlik ziyaretleri sonucunda, işçilerin pestisitlere sunuk kalmaları ile ilgili yaşam deneyimlerini ve sunukluk tarihçelerini ortaya çıkardılar. Böylece, ortaya büyük miktarda veri çıkmış oldu. Bu verilerin içinde, çiftliğin büyüklüğü, yetiştirilen ürünlerin çeşidi, beslenen hayvanların türleri, hangi pestisit çeşitlerinin kullanıldığı, ne kadar süre ile kullanıldığı, bir yılda ne sıklıkla kullanıldığı ve ne süre ile sunuk kalındığı ve püskürtme şekilleri de var.

Çalışma, Parkinson hastalığına sahip olan işçilerin, Parkinson hastalığına sahip olmayan işçilerden, işleri sırasında çok daha sık ve çok daha fazla saat/yıl, bu maddelere sunuk kaldıklarını belirledi. Pestisitlerin bir türü olan insektisitleri kullanan işçilerin, Parkinson hastalığına yakalanma risklerinin iki kat arttığını ortaya koyan çalışma, özellikle insektisit-

lerin ne kadar tehlikeli olduklarını, bir kez daha, ortaya koyar nitelikte.

Dr. Elbaz, çalışmada elde ettikleri bulguların, pestisit kullanımının sinir hücrelerini tahrip ettiği yönündeki hipotezleri destekler nitelikte olduğunu söyledi.

Yapılan bu çalışma, pestisitlere sunuk kalan işçilerin, pestisitleri ne şekilde kullanmaları gerektiği ve kendilerini pestisitlerin zararlı etkilerinden nasıl korumaları gerektiğini öğrenmelerinin, önemini ortaya koyuyor. Pestisitlere sunuk kalan işçilerin, mutlaka, uygun korunma yöntemlerini öğrenmeleri gerekiyor. Bununla birlikte, pestisitlere dolaylı yoldan sunuk kalınmasının da, başka çalışmalarla incelenmesi gerekiyor. İşçilerin, işleri sırasında temasların dışında, su ve yiyecekler yoluyla dolaylı olarak sunuk kalınmanın da, bazı uzun dönemli etkilerinin olması bekleniyor

ABD: Kurşuna Sunuk Kalma Oranları Yüksek

University of California tarafından yapılan ve geçtiğimiz mart ayında yayınlanan bir çalışma, işçileri kurşunun yarattığı tehlikelere karşı uyarır nitelikte. Kurşuna sunuk kalma; yüksek kan basıncına, böbrek hastalıklarına, beyin hücrelerinin zedelenmesine, kansere ve üreme sorunlarına neden oluyor. Bu tehlikeler, ABD tarafından yasal olarak belirlenen biyolojik limitlerin altındaki miktarlarda, kurşuna sunuk kalan işçiler için de geçerli. Bu biyolojik limitler, 100 ml. kanda, 50-60 mikrograma ($\approx$ g/100 ml.) kadar, işverenlerin işçilerini kurşuna sunuk bırakmalarına izin veriyor.

Bu bilimsel çalışma tarafından, kanunla belirlenen orandan çok daha az miktarların bile, büyük tehlikeleri mümkün kılacağı ortaya konduğundan, risk altındaki işçilerin tahmin edilenden çok daha fazla olduğu düşünülüyor.

Yüksek kan basıncı ve kronik böbrek hastalıkları, 20 $\approx$ g/100 ml. seviyelerinde sunuk kalma durumlarında bile görülebilir. Beyin fonksiyonlarının yavaşlaması ise, 20-50 $\approx$ g/100 ml seviyelerinde ortaya çıkabiliyor. Kurşun, böbrek ve merkezi sinir sistemi kanserlerine yol açtığı bilinen, oldukça tehlikeli bir madde.

14.000 yetişkin üzerinde yapılan bir başka çalışma ise, 10 $\approx$ g/100 ml. seviyelerinde bile kanda kurşun bulunmasının, kardiyovasküler hastalıklar nedeniyle yaşanan ölümleri, anlamlı oranlarda artırdığını gösteriyor.

Avrupa Birliği, 1982 yılında, işçilerin kanlarında 70 $\approx$ g/100 ml. seviyelerine kadar kurşun konsantrasyonlarının bulunabilmesine izin vermişti. Bu yıllardaki veriler ışığında bile, böyle yükseklikte bir oranın, sağlık açısından savunulabilecek hiçbir tutar yanı yoktur. Bugün, çok daha düşük seviyelerin bile yarattığı tehlikeler ispatlanmışken, bu yüksek oranı savunmak hiç mümkün değildir. Son 25 yıl içinde, toplumun genel olarak kurşuna sunuk kalma oranları yarı yarıya azaltılmışken, işçilerin sunuk kalabilecekleri düzeyi belirleyen bu yönerge, olabilen en kısa sürede değiştirilmelidir.

Çin'de 300 Çocukta Kurşun Zehirlenmesi

Çin'in Şanşi eyaletinde endüstri bölgesinin yakınında yaşayan 300 çocuğun kanında yüksek oranda kurşuna rastlandı. Bir insanda normalde bulunması gereken kurşun değerinin çok üstünde (çocukların kanında değer 250 miligram) çıktı. Bazı aileler, çocuklarının normalden fazla uyuduğunu, çok ağır hareket ettiğini ve hiçbir şeye konsantre olamadığını söyledi. Buna benzer olguların artması üzerine çocuklara kan testi yapılmasının ardından çocukların kurşundan zehirlendiği ortaya çıktı. Halk, Şanşi Dongling Kurşun ve Çinko Döküm Fabrikası'nı sorumlu tutarken, henüz fabrikada bu yönde bir kanıt bulunamadı.

* Yukarıda aktarılan konular aşağıda yer alan kaynaklardan derlenmiştir.
www.ilo.org
<http://hesa.etui-rehs.org/uk/>
<http://ohsonline.com/articles/2009/06/30/salmonella-find-at-minn-facility.aspx>
Radikal Gazetesi, 11.08.2009

Mini Mini 4'ler Genç Kız Evi'nde

Ürkek adımlarla, alçak duvarın üstünden "Genç Kız Evi"ni gözlemeye çalışıyordu. Yüzünde bir merak-tan öte özlem ve imrenme vardı. O Boztepe İlköğretim Okulu'nda üçüncü sınıf öğrencisiydi ve "Genç Kız Evi"ne kabul edilebilmesi için koskoca bir yıl geçmesi gerekiyordu.

Bir başkası, annesinin elinden tutmuş ve genç kız evine gelmişti. Annesine o kadar yalvarmıştı ki, kadıncağız kızını kırmamak için, olamayacağını bile bile, onu genç kız evine almaları için rica etmeye gelmişti. Kızı çok küçüktü. Henüz Boztepe İlköğretim Okulu'nda ikinci sınıftaydı. Genç kız evindeki ablalarının yaşına ulaşabilmesi ve o kapıdan içeri girebilmesi için tam 2 yıl daha geçmesi gerekiyordu. Vakıf gönüllüleri, onun yanağını okşadılar; tatlı sözlerle uğurladılar; "iki yıl sonra gel bekliyoruz" dediler.

Mini mini 4'ler, daha okulların tatil olmasıyla birlikte genç kız evinin kapısını aşındırmışlardı bile. Bunca bekleyiş ve sabrediş onlara, üçüncü sınıf karnelerini aldıkları anda, genç kız evine girme hakkı kazandırmıştı. Ne büyük bir mutluluk bu.

Ama öğrenmeleri gereken çok şey vardı ve çok çalışmaları gerekiyordu çok.

Her şeyden önce "haftanın genç kız"ı olabilmek için çabalamaları gerekiyordu. Bu zorlu bir seçim ve genç kızlar, verdikleri oylarla kendi aralarında bu seçimi yapacaklar. Haftanın genç kızında aranan nitelikler şunlar :

- Arkadaşlarıyla iyi ilişkiler içerisinde olmalıydı.
- Paylaşımçı olmalıydı.
- İyi davranmayı, oturup-kalkmayı, konuşmayı öğrenmeliydi.
- Kitap okumalıydı.
- Derslerinde başarılı olmalıydı.
- Haberleri dinlemeli, kendi dışındaki dünyayı hergün yeniden algılamalıydı.

Bütün bir yıl boyunca önce kendilerini geliştirmek ve iyi bir insan olmak için çabalayacaklardı. Sonra derslerinde başarılı olmak için çalışmak zorundaydılar. Çünkü onlardan beklenen çok şey vardı. Herşeyde önce bir meslek sahibi ve meslek kadını olmalıydılar ve annelerinin yazgısını paylaşmamalıydılar. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın gönüllüleri sıcak-güneş demeden, soğuk-kar-yağmur demeden, onların bu hedefe ulaşması için emek harcıyorlardı.

Peki genç kızlarımız yaşamdan ne bekliyordu? Kendileri için harcanan bunca emek, bağlanan umut, onların harcadıkları çabalar ve özveri, onları değiştirmiş miydi?

Bu soruların yanıtlarını, geçen yıllarda Genç Kız Evi'ne

katılan ve saydığımız çabaları gösteren genç kızlarımızın, bu yaz tatilinde yazdıkları mektuplarda arayalım. Hepsi de özenle yazılmış ve el-yapımı zarfların içerisine konulmuş.

Tüm mektupların ortak özelliği geleceğe umutla bakması ve düşüncelerini açık-düzgün bir anlatımla dile getirebilmesi.

Fatma diyor ki : "Ben meslek lisesine gideceğim. Ya sağlık ya da çocuk gelişimi okuyacağım. Ben ve arkadaşlarım bir meslek sahibi olacağız."

Seyide diyor ki : "Gelecek beklentilerim sizleri şaşırtabilir. Bana farklı gelmiyor olabilir ama başkalarına anlatıldığında, şaşıyorlar. Sağlam temellerimiz atılırsa biz de sağlam bir bina gibi oluruz. Çok yüksek bir puanla yurtdışında burs almak istiyorum. Ya da öğretmen olup bilgili öğrenciler yetiştireceğim."

Şehriban diyor ki : "İleride yüzünüzü kara çıkarmayacağım. Gelecekte çok daha iyi olabilmek için çalışmam gerektiğini anladım. Çünkü insan çalışırsa, daha iyi bir meslek kazanabilir."

Kübra diyor ki : "Bana göre en güzel ders Türkçe'dir. Benim hayalimdeki meslek öğretmen olmak; bize öğretilenleri öğrencilerime öğretmek."

Hande diyor ki : "Öncelikle sizinle hedeflerimi paylaşmak istiyorum. İlk hedefim Sağlık Meslek Lisesi'ne gitmekti. Ama fikir değişikliği yaptım; Fen Lisesi'ne gitmek istiyorum. İkinci hedefimi daha belirlemedim. Ama sanırım, Sevilay diyor ki : "İyi bir savcı olmak, iyi bir maaşının olmasını, sağlıklı, huzurlu ve parlak bir gelecek bekliyorum. Okursam bunları gerçekleştirebilirim. Her zaman okumayı çok ama çok istiyorum. Bu istediğim şeyi de gerçekleştireceğim." İlk hedefimi gerçekleştirdikten sonra tıp okuyup doktor olacağım."

Ayşe diyor ki : "Seviye Belirleme Sınavı'ndan çok düşük puan aldım. Benim istediğim meslek tutmuyor. Benim hayalim "polis" olmak. Polis olmayı çok istiyorum. Seneye puanım yüksek olursa polis olabileceğim şansım var."

Demek ki, genç kız evinden eli boş dönmeyeceğiz. Ülkemizde ne kadar umut kırıcı siyasal sosyal ekonomik olgular da yaşansa, insanımıza güvenmek ve olanaklarımızı onlarla paylaşmak zorundayız.

Mini mini 4'ler karnelerini alıp, genç kız evine koştuğunda; Lise 2'ye giden ablaları da aynı kapıdan aynı heyecanla içeri giriyorlardı. Onlar, yıllar önce, "Genç Kız Evi"nin ilk "mini mini 4'leri" idiler. Bu bir bayrak yarışı...

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Seyyar Zımpara Taşı İle Kesme

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Bir işçi ağzında sigara ile, seyyar zımpara taşı kullanarak bir metali kesmektedir. Diğer bir işçi ise kesilen profilin kaymaması için ayağı ile kesilen parçaya bastırmaktadır .

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Zımpara taşını kullanan ve metal profili tutan işçinin gözüne çapak kaçabilir..
2. Korumasız kullanan taşlama aparatı metal profilin kesilen bölümüne sıkışabilir, sıkışan taşın kurtarılması veya çıkarılması sırasında taş geriye fırlayarak ölüme bile neden olabilecek ciddi kesiklere neden olabilir.
3. Ayak yaralanmalarına neden olabilir.
4. Taşlama sırasında oluşan gürültü, uzun süre maruziyet sonucu her iki işçide işitme kaybına neden olabilir. .
5. Çalışma sırasında sigara içilmesi akciğer rahatsızlıklarına neden olabilir.
6. Etrafa yayılan kıvılcım, yakında bulunan karton gibi yanıcı maddelerin tutuşmasına neden olabilir.
7. Kıvılcımlar elektrikli el aletinin enerji kablosunun yanmasına, hasarlanmasına neden olabilir.
8. Kıvılcımlar, yakındaki elektrik panosuna ve enerji besleme kablosuna zarar verebilir. .

> Yanıtı 15. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Prof. Dr. Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞÇI
Prof.Dr. Cahit TALAS

YAZI KURULU

Taner AKPINAR
Umur AŞKIN
Can Umur ÇİNER
Akasya KANSU
Emirali KARADOĞAN
Onur SUNAL
Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

İÇİNDEKİLER

- **VAKIF HABERLERİ**
Zorunlu Açıklama : Sayın Sağlık Bakanı Bunu Hep Yapıyor 2
- **YARIŞMA**
Prof.Dr. Nusret H.Fişek Anısına
Çalışan Çocuklar Karikatür Yarışması 3
- **ÇOCUK HABER**
"Acı, Keder, Elem, Ölüm"de Öncelik Çocukların 4
Onur SUNAL
- **YAŞAM**
Uzun Yıllar Ötesinden 6
Servet ŞENGÜL
- **BÜYÜTEÇ: Göç ve Çocuk**
– Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinden Biri;
Mevsimlik Göçebe Tarım İşçiliği 7
Zeynep ŞİMŞEK - İbrahim KORUK
– İç Göç ve Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Deneme 9
Servet GÜN
– Kaçar-Göçer Bir Yaşamın Çocukları... 10
Taner AKPINAR
– Politik Şiddet ve Çocuk 11
Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR
– Almanya'daki Üçüncü Nesil Göçmen Çocukların Genel Durumu 13
Basri AŞKIN
– Göç Olgusu, Hemşehrilik Örgütleri ve Ulusal Devlet 15
A.Gürhan FİŞEK
- **TOPLUM**
Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci 16
Can Umur ÇİNER
- **SAĞLIK GÜVENLİK ÇEVRE**
Üreticiden Tüketicieye Aktarılan Yalnızca Ürün Değil;
Yaşamsal Sorunlar ve Hastalıklar da Var 20
Derleyen: Onur SUNAL
- **VAKIF HABERLERİ**
Mini Mini 4'ler Genç Kız Evi'nde 22
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
Zımpara Taşı İle Kesme 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Nusret H.Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: (312) 419 78 11 • **Faks:** (312) 425 28 01 - 395 22 71
• Web sayfası: www.fisek.org.tr
• Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayımlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
• Bu dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu bir HAKEMLİ dergidir.

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
• **Sayı:** 105 • Temmuz - Ağustos 2009
• **Ücretsizdir**
- **Yapım ve Basım:** Çetin Medya Grup
Çetin Plaza - İstanbul Cad. Elif Sk. No:4 İskitler 06060 ANKARA
Tel: (0312) 384 30 67 - 75 • Fax: (0312) 384 30 57
www.cetingrup.net
Baskı Tarihi : 31 Ağustos 2009